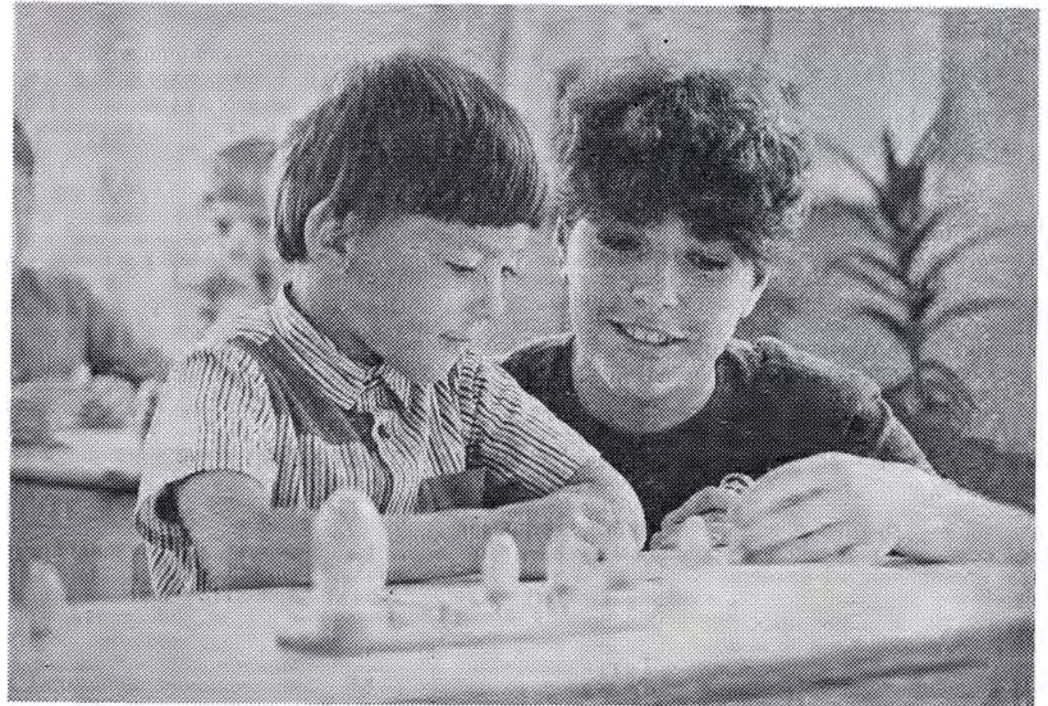
Голас Радзімы

№ 37 (2127)
14 верасня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

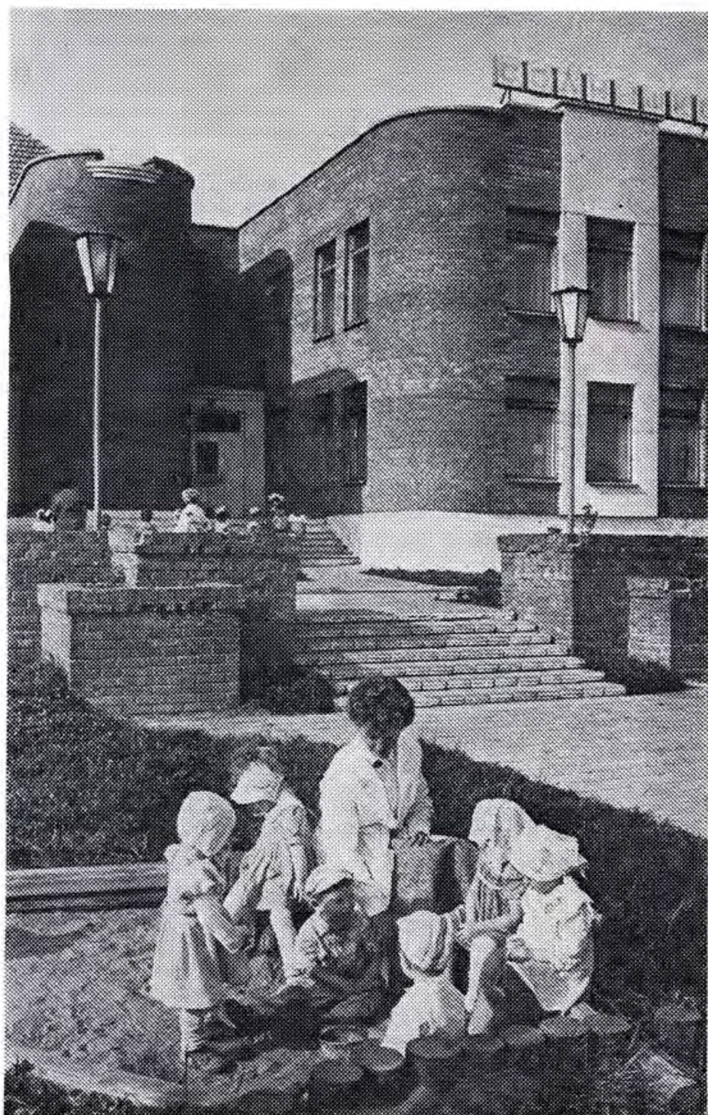

Сёння ў вёсцы Вольна, цэнтральнай сядзібе эксперыментальнай базы «Вольна-Чарніхова» Баранавіцкага раё[illegible] 1 000 ае жыхароў, бадай, толькі нямногія помняць падслепаватыя хаткі [illegible]слюдзянымі акенцамі пад саламянай страхой. У іх жылі сяляне-беднякі ў былой Заходняй Беларусі, якая да верасня 1939 года належала буржуазнай Польшчы. Пасля ўз'яднання з БССР у вёсцы Вольна стварылі саўгас, гэтай восенню ён будзе святкаваць залаты юбілей. Ужо не адзін дзесятак гадоў «Вольна-Чарніхова» — адна з лепшых і самых багатых гаспадарак Брэстчыны, якая спецыялізуецца на вытворчасці элітнага насення пшаніцы, азімага жыта, [illegible], ячменю. Толькі сёлета чысты прыбытак у «Вольна-Чарніхове» складзе[illegible]ль 3 мільёны рублёў.

Добраўпарадкаваны і быт працаўнікоў гаспадаркі. Ёсць тут тры школы, сучасныя дзіцячыя садзікі, Дом культуры, магазіны, будуецца жыллё. Год ад года растуць рэальныя даходы рабочых і служачых. І таму ўжо не едзе моладзь у іншыя краі шукаць шчаслівай долі, свайго месца пад сонцам, а тыя, хто паехаў некалі, усё часцей і часцей вяртаюцца на зямлю бацькоў — вырошчваць хлеб, саджаць сады.

НА ЗДЫМКАХ: хата селяніна-бедняка Заходняй Беларусі. Фота 1939 года; агітатары аб'язджаюць свой выбарчы ўчастак і запрашаюць выбаршчыкаў на галасаванне ў дзень выбараў у Народны сход Заходняй Беларусі ў кастрычніку 1939 года; у дзіцячым садзе «Сонейка» ў вёсцы Вольна; у старэйшай групе дзіцячага сада выхавальніца Вольга БАЖКОВА займаецца з Сашам ЯФІМЧЫКАМ; члены фальклорна-этнаграфічнага ансамбля вольнаўскага Дома культуры.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

У ПАЛЁЦЕ «САЮЗ ТМ-8»

У адпаведнасці з праграмай даследавання касмічнай прасторы 6 верасня 1989 года ў Савецкім Саюзе ажыццёўлены запуск касмічнага карабля «Саюз ТМ-8», які пілатуе экіпаж у саставе камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманаўта СССР палкоўніка Аляксандра Віктарэнкі і бортінжынера Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманаўта СССР Аляксандра Сераброва.

Праграмай палёту была прадугледжана стыкоўка карабля «Саюз ТМ-8» з арбітальным комплексам «Мір», якая адбылася 8 верасня, і правядзенне на яго борце запланаваных даследаванняў і эксперыментаў.

Камандзір карабля Аляксандр Віктарэнка нарадзіўся ў 1947 годзе ў Паўночна-Казахстанскай вобласці, закончыў Арэнбургскае вышэйшае ваеннае авіяцыйнае вучылішча лётчыкаў. За час лётнай работы асвоіў дзесяць тыпаў самалётаў. Мае кваліфікацыі «Ваенны лётчык 1 класа» і «Лётчык-выпрабавальнік 3 класа». У атрад касманаўтаў быў залічаны ў 1978 годзе. Свой першы касмічны палёт зрабіў у ліпені 1987 года ў якасці камандзіра савецка-сірыйскага экіпажа, які праводзіў даследаванні і эксперыменты на борце комплексу «Мір». Яму прысвоена кваліфікацыя «Касманаўт 3 класа».

Бортінжынер карабля Аляксандр Сераброў нарадзіўся ў 1944 годзе ў Маскве. Ён закончыў Маскоўскі фізіка-тэхнічны інстытут. Займаўся навуковай дзейнасцю на адной з кафедраў гэтага інстытута.

З 1976 года кандыдат тэхнічных навук А. Серброў працуе ў навукова-вытворчым аб'яднанні «Энергія». Удзельнічаў у распрацоўцы, выпрабаваннях і забеспячэнні палётаў касмічных апаратаў.

У атрад касманаўтаў ён быў залічаны ў 1978 годзе, зрабіў два касмічныя палёты: першы — у жніўні 1982 года на караблі «Саюз Т-7» і арбітальнай станцыі «Салют-7», другі—у красавіку 1983 года на караблі «Саюз Т-8». Яму прысвоена кваліфікацыя «Касманаўт 3 класа».

А. Серабpoў з'яўляецца прэзідэнтам усесаюзнага маладзёжнага аэракасмічнага таварыства «Саюз».

НА ЗДЫМКУ: А. ВІКТАРЭНКА (злева) і А. СЕРАБРОЎ—экіпаж для пятай асноўнай экспедыцыі на арбітальны комплекс «Мір».

СТУДЭНЦКІЯ АБМЕНЫ

ПЕРАКЛАДЧЫКА — НА ПОЛЕ

У аграпрамысловым прадпрыемстве «Горацкае», размешчаным у Горках, стала традыцыяй у летні час выязджаць на поле разам з перакладчыкам. Гэтае лета—не выключэнне. Кіраўнікі і спецыялісты гаспадаркі зноў звярнуліся да «Інтурыста», каб растлумачыць заданне новым рабочым гароднінных плантацый. Таму што маладыя людзі, якія даглядаюць расліны,—грамадзяне Чэхаславакіі, студэнты Вышэйшай сельскагаспадарчай школы ЧССР. Два тыдні адпрацуюць яны ў «Горацкім», а потым адправяцца ў падарожжа па аднаму з турысцкіх маршрутаў СССР.

Так падтрымліваецца добрая традыцыя абменьвацца летам дэлегацыямі. Мы не толькі прымаем у Беларусі сяброў з брацкай краіны, але і самі адправілі ў ЧССР групу студэнтаў заатэхнічнага факультэта, якіх чакае ў Чэхаславакіі насычаная працоўная і культурная праграма. Усе расходы па абмену групамі будуцца на безвалютнай аснове.

ПОМНІКІ

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ

Выканком Полацкага Савета народных дэпутатаў прыняў рашэнне аб аднаўленні аднаго з шаснаццаці помнікаў, устаноўленых у месцах важнейшых бітваў Айчыннай вайны 1812 года.

Ён быў пабудаваны на народныя грошы (33 тысячы серабром) і адкрыты пры велізарнай колькасці людзей 26 жніўня 1850 года, але затым разбураны ў 1938-м. Арыенціровачны кошт помніка 900 тысяч рублёў, для яго ўзвядзення запатрабуецца 220 тон чыгуну.

Больш стагоддзя назад 2 000 дэталей, 180 медных лістоў, 30 тон кубавога жалеза, упрыгажэнні з высокапробнага золата адлілі і сабралі ў адзіную кампазіцыю ўсяго за паўтара года. Як жа будзе цяпер?

Беларускае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры звярнулася да ўсіх, каму дарагія нашы вытокі, з прапановай унесці пасільны ўклад ва ўзвядзенне помніка на рахунак нумар 000700865 у Жылсацбанку горада Полацка.

НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

АДБЫЛАСЯ ДЫСКУСІЯ

Гісторыю не перапішаш, але сёння нам асабліва важна правільна яе чытаць. Аб гэтым ішла размова на навуковай канферэнцыі, прысвечанай 50-годдзю пачатку другой сусветнай вайны. 1 верасня ў ёй прынялі ўдзел вядучыя беларускія вучоныя—гісторыкі, работнікі партыйных і савецкіх органаў, прадстаўнікі грамадскасці сталіцы рэспублікі.

Прамоўцы былі аднадушныя ў тым, што другая сусветная вайна з'явілася вынікам барацьбы імперыялістычных груповак за рынкі збыту, сферы ўкладання капіталаў, сусветнае пананавне.

На канферэнцыі адбылася дыскусія вакол савецка-германскага дагавора 1939 года. Як адзначалі дакладчыкі, пры ўсёй складанасці перадваеннай міжнароднай абстаноўкі не можа быць апраўданы адыход савецкага кіраўніцтва ад ленінскіх прынцыпаў знешняй палітыкі, у выніку чаго гітлераўская Германія раптоўна ператваралася ледзь ці не ў партнёра Савецкай краіны. Разам з тым адзначалася, што канчатковыя вывады рабіць пакуль што рана. Расставіць усе кропкі над «і» павінна спецыяльная камісія, створаная З'ездам народных дэпутатаў СССР.

ВЫШЭЙШАЯ АДУКАЦЫЯ

НОВЫ ФАКУЛЬТЭТ У БДУ

Калі пачатак навучальнага года для ўсіх студэнтаў—свята, то для тых, хто вучыцца на аддзяленнях філасофіі і палітэканоміі Белдзяржуніверсітэта імя Леніна, яно двайное. З гэтага навучальнага года тут адкрыўся новы факультэт — філасофска-эканамічны. Да гэтага часу будучыя філосафы і палітэканомы займаліся разам з гісторыкамі.

Стварэнне новага факультэта—толькі адна з многіх мер, якія прымаюцца для развіцця грамадскіх навук. Калектыў выкладчыкаў спадзяецца палепшыць якасць выкладання, весці паглыбленыя навуковыя даследаванні, рыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў.

МАСТАЦКАЯ САМАДЗЕЙНАСЦЬ

«ТУТЭЙШЫЯ» НА АМАТАРСКАЙ СЦЭНЕ

Новы самадзейны драматычны тэатр з'явіўся ў Маладзечне. Яго стварылі сябры аб'яднання «Крывіч». І азнаменавалі яны нараджэнне свайго тэатра спектаклем паводле п'есы Уладзіміра Караткевіча «Кастусь Каліноўскі». Інжынеры і рабочыя, бібліятэкары і журналісты ў вольны ад працы час спяшаюцца на рэпетыцыі ў Дом культуры тых чыгуначнікаў, дзе асталяваўся іх тэатр. Галоўным для сябе яны лічаць прапаганду беларускай культуры, роднай гісторыі. Гэтай мэце і падпарадкаваны рэпертуар.

Зараз тэатр рыхтуецца да пастаноўкі п'есы Янкі Купалы «Тутэйшыя».

ДАПАМОГА З-ЗА МЯЖЫ

АДГУКНУЛІСЯ ПЕРШЫМІ

Па ініцыятыве Беларускага камітэта абароны міру, Беларускага аддзялення Савецкага фонду міру, Беларускага таварыства «Радзіма», Беларускага фонду міласэрнасці і здароўя, Таварыства Чырвонага Крыжа БССР, Беларускай епархіі Рускай праваслаўнай царквы быў прыняты Зварот да суайчыннікаў ва ўсіх краінах свету за дапамогай у задавальненні патрэб рэспублікі ў некаторых дэфіцытных прыборах і абсталяванні. Аднымі з першых на Зварот адгукнуліся актывісты заходнегерманскай антываеннай арганізацыі «Хрысціянская служба міру», якія прынялі ўдзел у Другім палітычным паломніцтве з місіяй пакаяння, прымеркаваным да 50-годдзя пачатку другой сусветнай вайны. Яны ўнеслі каля пяці тысяч рублёў у Фонд міру для аказання матэрыяльнай дапамогі жыхарам раёнаў Гомельскай і Магілёўскай абласцей, якія пацярпелі ў выніку аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Імі пачаты таксама збор сродкаў у замежнай валюце для набыцця неабходных дыягнастычных прыбораў і абсталявання.

НА ЗДЫМКУ: члены дэлегацыі «Хрысціянская служба міру» ў Брэсцкай крэпасці.

ШКОЛА ДЭМАКРАТЫІ

РЭСПУБЛІКА РЫХТУЕЦЦА ДА ВЫБАРАЎ

У краіне ідзе падрыхтоўка да выбараў у рэспубліканскія і мясцовыя органы ўлады. Паўсямесна абмяркоўваюцца праекты законаў аб выбарах.

Як і чакалася, у законапраектах знайшлі адлюстраванне нацыянальныя асаблівасці рэспублік, традыцыі іх палітычнага і культурнага развіцця, а галоўнае — вопыт нядаўняй кампаніі па выбарах народных дэпутатаў СССР. Крытычны аналіз шэрагу пралікаў і недахопаў гэтай кампаніі даў рэспубліканскім заканадаўцам магчымасць удасканаліць механізм выбараў, і ў першую чаргу працэс вылучэння кандыдатаў у дэпутаты і вызначэння пераможцаў па выніках галасавання.

Напрыклад, на заключным этапе мінулай кампаніі ў некаторых выбарчых акругах колькасць кандыдатаў даходзіла да 20 і нават 30. З іх выбаршчыкі шляхам тайнага галасавання павінны былі выбраць аднаго, але пры ўмове, калі ён атрымае абсалютную большасць галасоў. Калі гэтага не адбывалася, назначалася паўторнае галасаванне.

У сувязі з гэтым заканадаўцы шэрагу рэспублік, у тым ліку РСФСР і Украіны, прапаноўваюць адмовіцца ад шматступеньчатасці выбараў. На іх думку, выбары павінны праводзіцца ў адзін тур, а пераможцы вызначацца простай большасцю галасоў.

Па ацэнках шырокіх колаў савецкай грамадскасці, антыдэмакратычным крокам у развіцці выбарчай сістэмы стала ўвядзенне Вярхоўным Саветам Эстоніі цэнзу аседласці для кандыдатаў у дэпутаты і выбаршчыкаў. У адпаведнасці з гэтым цэнзам выбаршчыкам можа стаць толькі той чалавек, які пражыў у данай выбарчай акрузе не менш за два гады, а дэпутатам — не менш пяці гадоў. Гэтае новаўвядзенне пазбаўляе права выбіраць і быць выбранымі і многіх ваеннаслужачых і студэнтаў, рабочых і служачых, якія нядаўна прыехалі ў рэспубліку з іншых раёнаў краіны, і супярэчыць Канстытуцыі СССР, якая гарантуе ўсім савецкім грамадзянам роўныя выбарчыя правы.

У сваю чаргу, заканадаўцы Азербайджана, Беларусі і Малдавіі прапаноўваюць павысіць культуру выбарчых кампаній. У час мінулых выбараў у гэтых і іншых рэспубліках кандыдаты ў гарачцы барацьбы нярэдка дапускалі рэзкія выпады ў адрас сваіх канкурэнтаў, а часам справа даходзіла нават да дыфамацыі і паклёпу. У сувязі з гэтым у ходзе абмеркавання праектаў узнята пытанне аб неабходнасці ўвесці статус кандыдата, які ахоўваў бы яго гонар і годнасць.

Спрэчкі ідуць з прычыны мэтазгоднасці выбараў дэпутатаў ад грамадскіх арганізацый, як гэта было ў час мінулай выбарчай кампаніі. На думку многіх удзельнікаў дыскусіі, такая практыка дае магчымасць функцыянерам гэтых арганізацый без канкурэнтнай барацьбы атрымліваць мандаты дэпутатаў. Але ў гэтай сістэмы ёсць і абаронцы. Заканадаўцы Украіны, напрыклад, лічаць, што выбары ад грамадскіх арганізацый даюць магчымасць расшырыць прадстаўніцтва ў органах улады розных сацыяльных слаёў грамадства.

Са свайго боку, заканадаўцы Казахстана лічаць, што для таго каб пазбавіцца ад негатыўных момантаў сістэмы выбараў ад грамадскіх арганізацый, іх трэба істотна відазмяніць. Грамадскія арганізацыі павінны пакінуць за сабой права вылучаць сваіх кандыдатаў, а выбары іх у дэпутаты няхай праходзяць у тэрытарыяльных акругах на агульных падставах.

Заканадаўцы большасці саюзных рэспублік прапаноўваюць ліквідаваць акруговыя выбарчыя сходы. На гэтых сходах з ліку 10—20 кандыдатаў акругі для ўключэння ў бюлетэні для галасавання рэкамендаваўся, як правіла, спіс з 3—5 кандыдатаў, і праз гэта «сіта» іншы раз не праходзілі людзі, дастойныя па сваіх палітычных і дзелавых якасцях. А вось у Грузіі і Таджыкістане большасць схіляецца к таму, каб захаваць інстытут акруговых сходаў, змяніўшы іх функцыі. Такія сходы, лічаць у гэтых рэспубліках, пазбавіўшыся ад ролі «прапускнога пункта», павінны стаць своеасаблівым форумам, на якім кандыдаты маглі б выкладаць свае выбарчыя праграмы.

Выказваюцца таксама прапановы зрабіць акруговыя сходы пастаянным органам грамадскага кантролю за дзейнасцю дэпутата з правам яго датэрміновага адклікання.

Згодна з папраўкамі, унесенымі ў Канстытуцыю СССР у канцы мінулага года, вярхоўным органам улады рэспублікі павінен цяпер стаць яе З'езд народных дэпутатаў, які ў сваю чаргу выбірае з свайго складу пастаянна дзеючы заканадаўчы, распарадчы і кантрольны орган дзяржаўнай улады — рэспубліканскі Вярхоўны Савет. Між тым у некаторых рэспубліках дыскуцыруецца пытанне аб немэтазгоднасці мець адначасова два цэнтральныя органы ўлады — З'езд і Вярхоўны Савет. За З'езд рашуча выступаюць дзве буйныя рэспублікі — РСФСР і Украіна. Шэраг іншых рэспублік жадаюць мець у сябе толькі Вярхоўны Савет, які павінен выбірацца прамым тайным галасаваннем.

У РСФСР і на Украіне З'езды плануецца склікаць раз у год, выбраныя імі Вярхоўныя Саветы — па 3—4 разы ў год з працягласцю кожнай сесіі па 10—14 дзён. Пры гэтым у Расійскай Федэрацыі, якую насяляюць дзесяткі народаў і народнасцей, намечана стварыць двухпалатны Вярхоўны Савет, дзе адна з палат будзе вырашаць пераважна нацыянальныя праблемы.

Лейтматыў усіх гэтых праектаў законаў аб выбарах — рэспубліканскія і мясцовыя Саветы павінны набыць усю паўнату ўлады ў сваіх рэгіёнах, каб самастойна вырашаць там палітычныя і сацыяльна-эканамічныя пытанні.

ГІСТОРЫЯ Ў ЛЁСАХ ЛЮДЗЕЙ

ЯДНАЕ ЗЯМЛЯ

Гэтым летам, асабліва ў другой яго палове, у поле зроку сродкаў масавай інфармацыі, даследчыкаў сярод іншага трапілі і падзеі, умовы, звязаныя з пачаткам другой сусветнай вайны: заключэнне дагавора паміж Савецкім Саюзам і гітлераўскай Германіяй, фашысцкая акупацыя Польшчы. Многае тут яшчэ ахутана тайнай, многае выклікае самыя супярэчлівыя меркаванні і ацэнкі. Але ёсць у шэрагу падзей 39-га года і тыя, што самым непасрэдным чынам закранулі нашу беларускую гісторыю, прайшлі па беларускай зямлі, адбіліся на лёсах беларусаў. Менавіта іх сённяшнімі вачамі мы і паглядзім на той далёкі верасень, калі Заходняя Беларусь, якая амаль два дзесяцігоддзі знаходзілася пад уладай буржуазнай Польшчы, была вызвалена Чырвонай Арміяй.

ЧЫРВОНУЮ АРМІЮ СУСТРАКАЛІ З РАДАСЦЮ

Вёска Страдзічы на Брэстчыне сапраўды прыгранічная. Землі калгаса «За мір», арганізаванага тут адразу пасля Вялікай Айчыннай вайны, доўгі час нават лічыліся закрытай зонай, і, каб трапіць сюды, патрабаваўся дазвол пагранічнікаў. Зараз гэтыя абмежаванні зняты.

Страдзічы — паселішча вялікае, прыблізна 500 двароў. У цэнтры — новы каменны будынак праўлення калгаса. Тут у адным з невялікіх пакойчыкаў працуе эканаміст Настасся Лесак. Якімі ж бачацца ёй падзеі паўвекавой даўнасці?

— У Страдзічы я прыехала ў 1954-м годзе. Вёска і па тых часах была немалая. Але дамы толькі саломай крытыя, усе агароджы—плятні. Ды і ў 61-м мала хто яшчэ мог дазволіць сабе шыферны дах, але справы пакрысе папраўляліся. Родам я з Медна, гэта ад Страдзічаў 15 кіламетраў. Вёсачка наша стала ў вайну партызанскай, і фашысты спалілі яе, засталася толькі пара дамоў. Я была зусім дзіцём малым, але добра запомніла, як увайшлі летам сорак першага акупанты. Яны ўляцелі на матацыклах. Адзін салдат схапіў мяне за доўгія косы і падвёў да калодзежа, загадаў піць— так праверау, ці не атручана вада. А калі за два гады перад тым прыйшла да нас Чырвоная Армія, савецкаму салдату і ў галаву не магло прыйсці такое. Яго з кветкамі сустракалі, у свае дамы запрашалі. Ён быў вызваліцелем. Ды і хіба стала б вёска партызанскай, каб людзі былі супраць Савецкай улады?

Каля Белага возера ў нас тут размяшчаліся вайсковыя лагеры. Немцы сваім нечаканым нападам не далі чырвонаармейцам і развярнуцца. Шмат хто загінуў, а многім давялося ратавацца ў бліжэйшых вёсках. І ў Медна бралі іх у хаты, выдавалі за сваякоў. Іншым давялося заплаціць за гэта жыццём, бо знайшоўся здраднік, выдаў іх. Так загінуў адзін з маіх дзядзькаў і яго дзеці. Яшчэ аднаго дзядзьку разам з сям'ёй немцы спалілі, трэці падарваўся, калі фашысты гналі людзей перад сабой па замініраваным полі. Апошні, самы малодшы, быў у Германіі і вярнуўся інвалідам. І бацька мой таксама спазнаў Нямеччыну. Яго разам з іншымі палоннымі вызвалілі амерыканцы, ледзь паспелі выратаваць ад крэматорыя. Тата мне гаварыў: «Калі будзеш у Польшчы, паглядзі, якія канцлагеры пабудавалі там немцы для усіх нас». Я паглядзела...

Ведаеце, нават зараз, калі Савецкая краіна праходзіць вельмі няпросты этап свайго развіцця, што выклікае стольскі крытыкі і незадавальнення, я скажу: людзі, не грашыце, трэба толькі сёння кожнаму мець розум, а ўсё астатняе ў нас ёсць, і калі мы не здольныя выкарыстаць тое, чым валодаем, то вінаваты самі.

Памятаю, старшынёй пасля вайны быў Леанід Салаўёў, адзін з першых трыццацітысячнікаў, прысланых з горада на ўмацаванне калгаса. Сам былы дзетдомавец, чалавек вельмі сумленны, справядлівы. Але ж пра сельскую гаспадарку не меў ніякага ўяўлення. Даход быў тады 28 тысяч на цяперашнія грошы. А сёння калгас мае 2,8 мільёна. Ураджайнасць збожжавых паднялася з 8 цэнтнераў да 40 з «хвосцікам». Два гады назад, дарэчы, паставілі рэкорд —50,8 цэнтнера з гектара. Хіба гэта не прагрэс? Калісьці нашы людзі казалі старшыні: дай нам па дзесяцы ў дзень (зноў жа па-старому), мы горы перавернем. А цяпер механізатар зарабляе ў сярэднім 280 рублёў, даярка — 340. А ў цэлым па гаспадарцы атрымліваецца 240 рублёў на чалавека. Хіба дрэнна? У нас, калі калгаснік ставіць хату, то робіць 6-8 пакояў, водаправод абавязкова. У даярак пяцідзённы рабочы тыдзень, два выхадных.

Многа ў калгасе асела і прыезджых. Асабліва з Украіны. Усіх прынялі і работу знайшлі. Я так думаю, што калі чалавек сумленны ды старанны, то незалежна ад таго, хто ён і адкуль, у нас заўсёды будзе для яго месца. Можа таму мы апошнім часам не звяртаемся за дапамогай да гараджан. Нават з уборкай бульбы спраўляемся самі. А ўжо ад брэстаўчан няма ёдбою, калі выкапаем яе: шмат пакупнікоў, бо наша бульба вельмі добрая, дзякуй аграному — папрацаваў з сартамі.

Калгас свой мы цэнім і шануем. Паверце, аднаасобнае вядзенне гаспадаркі, хутарская сістэма нікога не вабяць. А зямлю вельмі любім. Гэта ж такая прыгажосць, калі па хлебным полі вецер коціць хвалю за хваляй. Калі я бачу дагледжанае поле, ведаю, што і справы ідуць нядрэнна, на душы тады спакойна і хораша.

Настасся Васільеўна расказвала, і непрыкметна да яе далучылася Алена Гяско, калгасны касір. Яна ў Страдзічах нарадзілася і ўвесь час жыве. У яе свой лёс, хоць і падобны ў нечым на шлях Настассі Лесак, іншых жанчын. Магчыма, зямля яднае?

— Я ў 39-м таксама была яшчэ зусім малая, але па расказах бацькоў ведаю: Чырвоную Армію з вялікай радасцю сустракалі. Ды і нашы людзі не сядзелі склаўшы рукі: было нямала падпольных арганізацый, таму і турма ў Брэсце не пуставала.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, і наша сям'я ратавала ў сваёй хаце людзей. Памятаю, на печы схавалі суседку. І партызан прымалі, кармілі, аднаго нават лячылі ад тыфу. Але людзі ёсць людзі. Сярод іх розныя трапляюцца. Былі і здраднікі, паліцаі. Прыйшоў такі і забраў у нас карову, не паглядзеў, што ў сям'і дзяцей сямёра. Ведаю, жыве былы паліцай у Брэсце. Адсядзеў сваё. Але ён жывы. А тых, хто загінуў, магчыма, з-за яго, не паднімеш. Мы ўсё помнім. Таму паліцай той баіцца і цяпер у вёску ездзіць. А калі трапляе сюды, пачынаюць ніколі не застаецца. Разумее: зло, яно для людзей і праз дзесяткі гадоў злом застаецца.

ЗРАБІЦЬ СВОЙ ДОМ ЯШЧЭ ЛЕПШЫМ

Васілю Пятровічу яго гады ніколі не дасі. Падцягнуты, энергічны, а ён жа адзін з нямногіх сёння былых членаў КПЗБ: пры размове налічылі ў Брэсце дзевяць, а ў вобласці 15 чалавек. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР шмат працаваў для ўмацавання Савецкай улады ў сваіх мясцінах, займаў кіруючыя пасады, сабраў вялікую колькасць матэрыялаў, дакументаў, што тычацца жыцця былой Заходняй Беларусі, тагачаснай дзейнасці Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. У Брэсцкім абласным архіве нават ёсць яго фонд. Так і называецца: фонд Ласковіча.

— У мяне ляжыць не выдадзены пакуль рукапіс кнігі пра падзеі ў былой Заходняй Беларусі. Яго першая назва — «Сэрцам на Усход». Асабліва тлумачыць яе, я думаю, не трэба. І так зразумела: тады, у 20-х, 30-х, усе нашы думкі, пачуцці, надзеі, спадзяванні былі звернуты толькі на Усход, дзе існавала Савецкая Беларусь. Але калі цяпер прапанаваў работу выдавецтву, некаму назва не спадабалася. Сказалі замяніць. Замяніў. Тым не менш шкада.

У партыі я ўжо 57 гадоў. У камсамол уступіў у 1920-м. Калі мне было ўсяго 19, вучыўся ў спецыяльнай школе на тэрыторыі БССР разам з Прытыцкім, Дабрыянам, Багданчуком. У Заходняй Беларусі працаваў з Мікалаем Дворнікавым, разам рыхтавалі Навасёлкаўскае паўстанне 1933 года. Тады 1 200 чалавек атакавалі паліцэйскі ўчастак. У 1934-м мяне арыштавалі, і пад імем Аляксея Мураўчука я знаходзіўся ў навагрудскай турме. 1 верасня 1939-га года быў у астрозе ў Польшчы, у Каранове. І вось што хачу сказаць: Чырвонай Арміі вызваляць палітвязняў не давялося, мы самі сябе вызвалілі. Я ішоў 14 дзён дадому, праз усю палаючую ўжо тады Польшчу. У Брэсце быў 14-га. І ў той жа дзень у горад увайшоў Гударыян. Абараняўся ў Брэсце польскі гарнізон генерала Плісоўскага. А 22-га верасня з'явілася Чырвоная Армія. Граніца тады, між іншым, ішла па вуліцы Леніна. Чырвоную Армію ў тыя дні мы вельмі чакалі, рыхтаваліся да яе сустрэчы, бо яна несла нам, заходнім беларусам, доўгачаканае вызваленне.

Калі прыгадваць мінулае, то трэба сказаць, што прадуктаў харчавання ў былой Заходняй Беларусі было многа. Каб жа купіць іх, людзі не мелі грошай. Былі, праўда, убогія, лапцюжныя. Хто як кажа па-іншаму, схлусіць. Тавараў і на рынку, і ў магазіне шмат, але купляюць мала, таму жывёлу здаць вельмі цяжка, а падатак плаціць трэба. Іх было 30 відаў! Кабана селянін корміць-корміць, а за яго ўсяго 120 злотых — на падатак не хопіць, трэба і карову здаць. Ён у лапцях прыехаў, у лапцях і паехаў. Зямлі таксама — латка — 5-10 дзесяцін. У мяне, мужыцкага сына, па тых часах быў адукацыйны максімум — 5 класаў.

Кажуць, хто працаваў у прамысловасці, зарабляў добра. Усё так. Але ж не хапала ў Заходняй Беларусі работы на ўсіх, бо не існавала і прамысловасці. У Брэсце, можа, 500 рабочых толькі набіралася. Таму, калі прыйшла Чырвоная Армія, не было ніводнай вёскі, дзе б яе не сустракалі хлебам-соллю. Я сам ад усяго сэрца вітаў яе. Памятаю, жыў у Брэсце паляк Станіслаў Касінскі, удзельнік грамадзянскай вайны, чалавек вельмі хворы. Ён у той дзень паміраў, але ж папрасіў: вынесіце на насілках на вуліцу, каб хоць перад смерцю ўбачыць, пераканацца, што Чырвоная Армія нарэшце прыйшла.

Зараз часта задаюць пытанне: хіба ж вы не ведалі пра сталінскія рэпрэсіі, што поўным ходам ішлі тады ў СССР? Ведалі. Усю прэсу Заходняй Беларусі запаланілі такімі паведамленнямі. Але, скажу па шчырасці, мы не верылі нават рэчам відавочным на сённяшні розум. У 32-м, напрыклад, былі выменяны 40 буйнейшых рэвалюцыянераў. Іх забралі з польскіх астрогаў, каб яны загінулі ў сталінскіх. А колькі нашых сяброў паехала ў БССР, і больш мы іх не ўбачылі.

Але нягледзячы ні на што, з прыходам Чырвонай Арміі ўсё сапраўды змянілася да лепшага. Рабочыя рукі знайшлі сабе прымяненне: сталі будаваць Днепра-Бугскі канал, фабрыкі ў Мінску. Многія нашы заходнія беларусы ў пошуках работы паехалі нават у Расію і засталіся там жыць. Пачалі ўзводзіцца ў нас школы, усе (усе!) сялянскія дзеці пайшлі вучыцца. Таму пра Чырвоную Армію казалі: «Прыйшлі свае». Сёння даводзіцца чуць, што ў некаторых месцах дзеянні Чырвонай Арміі ў 39-м годзе расцэньваюцца, як акупацыя. Упэўнены, на Беларусі гэтага жудаснага абвінавачання не тое, што прагучаць, а нават і ў думках людзей прамільгнуць не можа. Акупанты ж не даюць зямлю, не адкрываюць школы, акупанта прости працоўныя селянін не сустрэне са словамі палёгкі: «Ідуць нашы».

Так, сталінскія рэпрэсіі не абмінулі і Заходнюю Беларусь. Мы падзялілі лёс усяго народа, ды і дом свой агульны, як сёння добра бачым, пабудавалі недасканала. Таму і перабудоўваем яго. Але ж гэта наш дом, на нашай зямлі, і мы, а не хто іншы, у ім гаспадары, і ў нашых сілах зрабіць яго лепшым. Вось у гэтым я бачу вялікі сэнс вызвалення майго краю пяцьдзесят гадоў назад.

І Васіль Ласковіч, і Настасся Лесак, і Алена Гяско, і іншыя, з кім давялося сустрэцца і гутарыць на Брэстчыне, людзі сталыя і маладыя, якія пра ўз'яднанне Беларусі ведаюць толькі з расказаў і гістарычных крыніц, перакананы: у 1939-м была аднаўлена справядлівасць.

І на заканчэнне факт, як мне падалося, даволі паказальны. У той дзень, калі я была ў брэсцкім калгасе «За мір», па прапанове пагранічнікаў правялі ў Страдзічах агульны сялянскі сход. На разгляд усёй грамады ставілася адно пытанне: можа, варта шырока адкрыць граніцу з суседняй краінай, зрабіць поўнасцю свабодным перамяшчэнне з аднаго на другі бок. І які, думаеце, быў адказ! Калгаснікі практычна аднагалосна ад такога кроку пакуль устрымаліся. Можа, спрацавала генетычная памяць...

Галіна УЛІЦЁНАК.

Зрабіць бясшкодным для чалавека і значна паскорыць працэс прамысловай перапрацоўкі льносаломкі, забяспечыць высокую якасць валакна, дазваляе прымяненне бактэрыяльных заквасачных і ферментазаквасачных прэпаратаў, распрацаваных у Інстытуце мікрабіялогіі Акадэміі навук БССР. Ім жа прапанавана і тэхналогія атрымання гэтых прэпаратаў, з дапамогай якой ужо выраблена доследная партыя.

НА ЗДЫМКАХ: над удасканаленнем тэхналогіі атрымання льновалакна працуюць кандыдаты біялагічных навук М. БАРЫСЕВІЧ, Ж. ПАЎЛОЎСКАЯ, Б. МАЛАМЕНЕ, малодшы навуковы супрацоўнік Г. ЖУК; такое валакно атрымліваецца пасля ферментатыўнай апрацоўкі.

Фота У. ВІТЧАНКІ.

З УСПАМІНАЎ БЫЛОГА ЧЛЕНА КПЗБ

У ТОЙ ГОД БЫЛО МНОГА ЯБЛЫКАЎ...

БЫЛОГА ЧЛЕНА КПЗБ, а цяпер персанальнага пенсіянера Пятра Вараб'я ў рэдакцыю «Голасу Радзімы» прывяла публікацыя на яе старонках артыкула пра Ігната Дварчаніна. Гэтага светлага чалавека, выдатнага вучонага, паэта і грамадскага дзеяча Пётр Іосіфавіч лічыць сваім духоўным настаўнікам, які дапамог вясковаму хлопчыку вызначыць жыццёвы шлях, зрабіў з яго свядомага барацьбіта за народную справу.

Гэта сёння мы смела вымаўляем імёны і пішам пра Ігната Дварчаніна, Вацлава Ластоўскага, Фабіяна Шантыра, Аркадзя Смоліча і дзесяткі іншых дзеячаў беларускай культуры і навукі. Яны належаць нашай гісторыі і, будзем спадзявацца, застануцца ў ёй назаўсёды. За вяртанне ж з забыцця імя Ігната Дварчаніна Пётр Варабей змагаўся яшчэ трыццаць гадоў назад. І калі ў Погірах, вёсцы Дзятлаўскага раёна, дзе нарадзіўся І. Дварчанін, адкрылі мемарыяльную дошку, былі сярод прадстаўнікоў улады такія, хто называў П. Вараб'я нацыяналістам.

— Даўняя і доўгая гэта спрэчка, — зазначае Пётр Іосіфавіч, — каго лічыць нацыяналістам, а каго патрыётам. У буржуазнай Польшчы паляк лічыўся прадстаўніком вышэйшай расы. Беларусы — рабы, якія мелі адны абавязкі і ніякіх правоў. Каб раскалоць наша адзінства, палякі праводзілі палітыку акаталічвання. Католікам у першую чаргу прадавалі зямлю, давалі магчымасць вучыць дзяцей. Спрабавалі нас такім чынам расслаіць, узрасціць няроўнасць... Бяда, калі любы народ раптам пачынае прэтэндаваць на нейкую выключнасць. Беларускія нацыяналісты таксама ў свой час не хацелі ні з кім лічыцца.

Нядаўна ўбачыў па тэлебачанні, як члены БНФ у Вільнюсе цалуюцца з Анішчыкам, і крыўдна мне зрабілася. Хіба можна быць такімі неразборлівымі! У гады Вялікай Айчыннай вайны Анішчык служыў рэдактарам нейкай газеты ў Навагрудку. Немцы далі яму ордэн за тое, што прадаваў савецкіх людзей. З немцамі ён і ўцякаў, калі нашы наступалі.

Памятаю, як перад злётам былых членаў КПЗБ я атрымаў ліст ад Фёдара Мураўскага з Каўнаса. Ён папярэджваў мяне пра Анішчыка. «Глядзіце толькі, каб гэта погань не трапіла на наш з'езд, — напісаў ён мне. — Чалавек гэты, куды хочаш пойдзе і будзе шкодзіць, колькі хопіць сіл».

ІГНАТ ДВАРЧАНІН быў настаўнікам і кіраўніком не толькі для Пятра Вараб'я, але і для яго бацькі, дзеда, цёткі, для ўсіх беднякоў Погіраў. Сяло працягнулася аж на два кіламетры і дзялілася на тры часткі — Гараня, Асяродак, Ківіны. Да вялікай радасці сялян, І. Дварчанін расказаў ім, адкуль кожная назва паходзіць. Гараня, ці Араня, — таму што ў гэтай частцы жылі найбольш смелыя людзі, якія пры неабходнасці ўмелі пагарлапаніць, адстойваючы свае правы. Асяродкі, зразумела, — таму, што знаходзіліся ў сярэдзіне сяла. А Ківіны — ад балота, дзе не расла нават трава, а толькі хвошч, якім бабы шаравалі гаршкі.

Па парадзе Ігната Дварчаніна ў сяле адкрылі нелегальную беларускую школку. Праіснавала яна нядоўга, але пакінула след у людскіх душах, бо на занятках вучні вывучалі родную беларускую мову, чыталі творы беларускіх пісьменнікаў, спявалі рэвалюцыйныя песні. Была і свая мастацкая самадзейнасць. У хаце Дварчаніна ставілі «Мікітаў лапаць», «Збянтэжаны Саўка» і многае іншае.

Яшчэ з тых далёкіх гадоў засталося ў памяці Пятра Іосіфавіча мноства вершаў, што друкаваліся ў прагрэсіўных выданнях «Маланка», «Родны край», «Асва», якія моладзь ахвотна чытала і з якімі выступала перад аднавяскоўцамі, бо ў гэтых творах пісалася пра бяспраўе і беднасць насельніцтва крэсаў усходніх, гучаў заклік да барацьбы за незалежнасць.

Пётр Варабей рана прычыніўся да рэвалюцыйнай работы. Яму ішоў толькі 14-ты год, а моладзь вёскі абрала яго камсамольскім важаком. Калі ў доме дзеда паліцэйскія рабілі вобыск, у стале хлопца знайшлі чырвоную зорачку і партрэт Якуба Коласа. Партрэт парвалі, а зорачку паламалі. Затое яшчэ больш умацавалася яго рашучасць змагацца. Мусіць, падштурхоўвала само жыццё, адчуваў падтрымку блізкіх людзей — дзеда, цёткі, у якіх выхоўваўся з маленства, застаўшыся сіратой.

Дзед і цётка былі людзьмі свядомымі і добра разумелі, што збавенне заходніх беларусаў ад эксплуатацыі ва ўз'яднанні з усходнімі братамі. Яшчэ калі немцы наступалі ў першую сусветную вайну, яны пайшлі ў бежанства і сустрэлі Кастрычніцкую рэвалюцыю ў Расіі. Дзеда знявечылі казакі ў час разгону рабочай дэманстрацыі ў Петраградзе. Цётка працавала на Пуцілаўскім заводзе, і яе ставілі ў ахову Леніна, калі ён прыязджаў на сустрэчу з рабочымі. Дарэчы, другая цётка Пятра Іосіфавіча пабывала з мужам у Амерыцы, куды паехалі на заробкі. Муж памёр, і яна з сынам вярнулася дадому.

Прыгадваючы свайго дваюраднага брата, Пётр Іосіфавіч расказаў, што яго ў 1942 годзе разам з іншымі аднавяскоўцамі па-зверску забілі літоўскія карнікі, якія наляцелі ў Погіры: два немцы і трыццаць літоўцаў. Запомнілася, што на чорных фуражках у іх былі чарапы і косці.

— Пабралі людзей, сказалі, што вязуць на работу. Давезлі да ўрочышча Прыдатак, звязалі рукі калючым дротам, паклалі на зямлю. Так звязаным і стралялі ў патыліцу, а потым перавярнулі тварам уверх і для вернасці зноў расстралялі, ляжачых. Вось вам і яшчэ адно страшнае праяўленне нацыяналізму.

Сёння П. Варабей разам з іншымі дабіваецца, каб на месцы расправы над жыхарамі Погіраў быў пастаўлены помнік.

ПАЛІТЭКАНОМІЮ П. Варабей вывучаў потым у партыйнай школе і настаўніцкім інстытуце, але найлепш засвоіў гэту дысцыпліну са слоў Ігната Дварчаніна, якія пачуў на мітынгу ў Погірах. Надта ж ужо зразумелымі былі яго тлумачэнні і пра манаполію, і пра падаткі, якія душылі сялян.

У вёску І. Дварчанін прыехаў пасля абрання яго дэпутатам польскага сейма. На вуліцы сабраўся вялікі сход. Прыйшлі і чатыры паліцэйскія, але ні арыштаваць прамоўцу, ні забараніць яму гаварыць яны не маглі. Асоба дэпутата лічылася недатыкальнай.

Слухалі дэпутата, як прарока.

— Вёска ж наша была бедная-бедная, а людзі галодныя, —прыпамінае Пётр Іосіфавіч.— Бутэлька гарэлкі, пуд жыта і кілаграм цукру былі ў адной цане. На год селянін мог купіць толькі два кілаграмы цукру, на больш грошай не ставала. Скварка і булка толькі на вялікдзень ці каляды. Найчасцей з гнілой бульбы пяклі бонды — тоўстыя бліны, у якія дабаўлялі крыху мукі. Варылі саладуху.

У гаспадарцы найбольш глядзелі каня, карову кармілі трасянкай, таму, здаралася, што пойдзе няшчасная скаціна на балота, і сіл няма нагу выцягнуць.

Мучылі штрафы, бо плацілі іх за тое, што сабака набрахаў на паліцэйскага, што табак самасейкай вырас на агародзе, што слухалі дэтэктарны прыёмнік...

Аднак бясконца павінны былі дзякаваць памешчыку, калі ён даў дазвол высечы самую высокую хвою (яго ўласнасць) і зрабіць громаадвод, бо вёска, асабліва Ківіны, часта гарэла ў навальніцу...

ПЁТР ВАРАБЕЙ у Камуністычную партыю ўступіў у 1934 годзе, прайшоў дэфензіву, турмы, страшныя катаванні. Застаўся нязломленым, перакананым у праваце сваёй справы чалавекам.

Прыход у Заходнюю Беларусь Чырвонай Арміі быў радасцю.

— У той год вельмі ўрадзілі яблыкі, — успамінае Пётр Іосіфавіч. — Прыйшоў першы танк з Наваельні ў Дзятлава. Танкіст мяне цалуе, я — яго. А дзяўчаты ўжо нясуць кошыкі духмяных яблыкаў, частуюць танкістаў. Мы радаваліся. Гучна спявалі песні, якія раней спявалі толькі падпольна. Людзі сустракалі Чырвоную Армію як вызваліцельніцу. Моладзь уздыхнула з палёгкай.

Пётр Варабей стаў членам часовага валаснога камітэта і наразаў сялянам памешчыцкую зямлю. Потым ён вучыўся ў школе міліцыі ў Беластоку, працаваў у Пінскай вобласці. 1 верасня 1941 года прыбыў у Ленінград і ўсю блакаду перажыў там. Пасля вайны вярнуўся на Гродзеншчыну.

Ці ўсё было проста ў жыцці гэтага чалавека пасля верасня 1939 года? Далёка не проста. Трагічна і несправядліва загінулі ў сталінскіх турмах Ігнат Дварчанін і яго блізкія. Ды і сам Пётр Іосіфавіч ніколі не забудзе таго даволі сімпатычнага маладога ленінградскага следчага, які спытаў у яго: «А чаму вас не расстралялі палякі?» Адказаў можа не зусім карэктна, але, відаць, пераканаўча. Адпусцілі. І яшчэ не раз адчуваў недавер да сябе, атрымліваў пасады ніжэйшыя за тыя, якія, улічваючы вопыт і здольнасці, мог бы займаць.

У пенсіянера Пятра Вараб'я многа спраў, таму што ён не цураецца іх, а шукае. Дапамагае музею ў Дзятлаве, працуе ў архівах. Скульптар Уладзімір Лятун працуе над бюстам Ігната Дварчаніна, і кансультацыі Пятра Іосіфавіча вельмі дапамагаюць яму лепш зразумець, асэнсаваць вобраз гэтага светлага высакароднага чалавека. Помнік будзе ўстаноўлены на радзіме Ігната Дварчаніна ў бліжэйшы час.

— Гэта вельмі важна і для нас, заходнікаў, — гаворыць Пётр Варабей, — бо верасень 39-га прынёс нам вызваленне. У артыкуле «Яшчэ адна альтэрнатыва», які быў змешчаны ў «Голасе Радзімы», прафесар Кругалевіч піша, што, якія б ацэнкі ні давалі гісторыкі складанаму заблытанаму перапляценню міжнародных адносін таго часу, акт тэрытарыяльнай кансалідацыі беларускага народа ў 1939 годзе ў рамках адзінай нацыянальнай дзяржавы быў сапраўдным праяўленнем гістарычнай справядлівасці.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

НА ЗЯМЛІ БАЦЬКОЎ

ЯК ПТУШКА З ВЫРАЮ

Збіраючыся ў гэтую камандзіроўку, я быў упэўнены, што без цяжкасці адшукаю нашу суайчынніцу з Канады. Адрас у пасёлку Маларыта Брэсцкай вобласці быў вядомы. Аднак пошукі Ганны Хатынюк зацягнуліся надоўга. Аказалася, што яна паехала да радні ў вёску Замшаны. І вось вёска. З дарогі яна хутчэй падобная на маленькі гарадок. Сучасныя двух- і трохпавярховыя дамы. Адразу відаць, што пабудаваны зусім нядаўна. Ну а за імі доўгая-доўгая вуліца, якая працягнулася больш чым на тры кіламетры. Пасля столькіх пошукаў пачаў хвалявацца: раптам госця з Канады паехала яшчэ куды-небудзь.

— Будзем лічыць, што вам пашанцавала. Калі б вы прыехалі ўчора, то ўвогуле мяне б не знайшлі. Мы ездзілі ў Брэст. Я тут апошнія дні, і хочацца яшчэ раз усё паглядзець, каб лепш запомніць да наступнага разу. Бо зноў прыеду, калі змагу, толькі праз некалькі гадоў. І ўвесь гэты час буду жыць успамінамі. Так жыве, напэўна, большасць тых, хто вымушаны век векаваць на чужыне. Вось я пражыла амаль усё жыццё ў Канадзе, але мяне пастаянна цягне сюды, як птушку з поўдня ў родныя мясціны.

Кожны раз, сустракаючы такіх людзей, як Ганна Хатынюк, не перастаеш здзіўляцца, як жа моцна павінны былі любіць сваю зямлю і сваю мову іх бацькі, каб перадаць гэту любоў сваім дзецям, і якім, мусіць, цяжкім было іх жыццё, калі прымусіла вырваць з роднай зямлі векавыя карані.

— Тады ў нашай вёсцы, як і ва ўсёй Заходняй Беларусі, было вельмі нялёгка, — расказваў дзядзька Ганны Хатынюк Зіновій Тарасюк.— Мне дастаўся маленькі кавалачак зямлі, а ў брата ўвогуле нічога не было. Ні зямлі, ні работы. Затое была сям'я, якую трэба было карміць. Вось ён гараваў, гараваў і паехаў на заробкі ў Канаду.

Здарылася гэта праз год пасля таго, як нарадзілася Ганна. Бацька прысылаў грошы, на іх і жылі. Але толькі праз дзесяць гадоў, у 1938, змог ён сабраць дастатковую суму, каб забраць да сябе жонку і дачку.

— Я два разы ў шасцідзесятыя гады ездзіў да брата ў Канаду. — працягваў Зіновій Зіноўевіч. — Магу сказаць, што і там яму давялося нялёгка. Я ўбачыў яго ферму. Такая ж сялянская сядзіба, як і ў нас. Але ж ён купляў, участак сярод лесу, прыйшлося самому ўсё карчаваць, будавацца, заводзіць гаспадарку. Потым толькі пачаў жыць нармальна. Ды і мы цяпер тут не бядуем.

— Не бядуеце, — усміхнулася Ганна Фёдараўна. — Ды вы цяпер жывяце, як паны. Я ж памятаю, што было пры Польшчы

Гэта жанчына сапраўды помніла ўсё. Імёны суседзяў, хто дзе жыў, як жыў. А прайшло ж столькі гадоў. Ганна вырасла на ферме бацькі, потым выйшла замуж за такога ж выхадца з беларускай сям'і. Зноў жылі на ферме. І толькі калі раз'ехаліся дзеці, падышоў час пенсіі і сялянская праца стала не па сілах, пераехалі ў Таронта.

— Вы ведаеце, толькі там я па-сапраўднаму зразумела, чаго мне ўсё жыццё не хапала, — усхвалявана гаворыць Ганна Хатынюк. — Сустрэчса сваімі суайчыннікамі. У Таронта я пазнаёмілася з імі, і гэта дало мне новыя сілы ў жыцці.

З першых дзён пераезду ў горад Ганна Фёдараўна стала наведваць аддзел Федэрацыі рускіх канадцаў. Цяпер яна адна з актывістаў гэтай арганізацыі і прыехала ў нашу краіну па запрашэнню Савецкага таварыства «Родина» і Беларускага таварыства «Радзіма».

— Я вельмі ўдзячная гэтым арганізацыям за прадастаўленую магчымасць пабываць у Маскве і Мінску, за вельмі цёплы прыём, — гаворыць Ганна Фёдараўна. — Але больш за ўсё ўдзячная за тое, што зноў змагла трапіць у родныя Замшаны.

Адзін раз я ўжо пабывала тут. Было гэта ў 1983 годзе. І тая паездка снілася мне ўвесь час, — працягвае яна. — Ну а ў гэты раз мне надарылася магчымасць зрабіць сваім родным сюрпрыз. Я нікому не паведаміла, што прыеду. Мікалай Паўлоўскі — прадстаўнік таварыства «Радзіма» ў Брэсце прывёз мяне ў вёску, а далей я пайшла сама. Вось тут мяне саму чакаў вялікі сюрпрыз. Прыходжу на месца і не пазнаю яго. Прайшла яшчэ раз туды-сюды і не знаходжу ні дома дзядзькі, ні дома сваёй дваюраднай сястры. Села на чамадан і сяджу. Падыходзяць жанчыны і пытаюцца, каго я шукаю. Адказваю. Дык вы ж насупраць іх дамоў і сядзіце, гавораць яны.

Дом дваюраднай сястры Ганны Фёдараўны, дзе мы размаўлялі, сапраўды з першага погляду выклікае здзіўленне. У яго нейкая своеасаблівая атынкоўка, якую мясцовыя завуць «шубай», упрыгожаны ўзорамі, прасторны. Унутры чатыры пакоі, паравое ацяпленне, вада, газ. Усё, як у горадзе. А ў двары працягваецца будаўніцтва.

— Ну, чым не паны?!— яшчэ раз гаворыць Ганна Фёдараўна. — Шкада, што мой бацька не змог усяго гэтага ўбачыць. Вельмі хутка мяняецца жыццё ў вёсцы. Асабліва цяпер. Мы ў Канадзе расказваем адзін аднаму аб сваіх паездках і заўсёды адзначаем гэтыя паляпшэнні. А вось тут мяне не заўсёды разумеюць. Мне ж давялося размаўляць з многімі людзьмі. Калі даведваюцца, што я з Канады, пытаюцца, як мне тут падабаецца. Я гавару, што ўсё падабаецца, а яны, не вераць. Ведаю, у вас многа праблем, ідзе перабудова. Але людзі не могуць зразумець, што мы ж глядзім на Радзіму зусім іншымі вачыма. Вось я проста шчаслівая, што прыехала сюды, бачу лес, поле, хаджу па вёсцы. Нават паветра тутэйшае для мяне радасць.

Я ўдзячная Савецкай уладзе за тое, што яна дала людзям магчымасць мець зямлю, працаваць на ёй і атрымліваць за сваю працу. У майго ж бацькі ў Заходняй Беларусі такой магчымасці не было. Так што я цалкам згодная з вашым кіраўніком. Каб добра жыць, трэба добра працаваць, тады і ў доме, і ў магазінах усё будзе.

Рыгор ФАМЕНКА.

СВОБОДНАЯ ТРИБУНА

РАЗРУШЕНИЕ ИЛИ ВОЗРОЖДЕНИЕ СОЦИАЛИЗМА?

За последние четыре года советские люди узнали о себе гораздо больше, чем за прошедшие десятилетия. Некоторым из них крайне трудно перейти от во многом фальшивой и одновременно самодовольной оценки к реальному образу своей великой державы, преодолевающей длительный кризис и лишь сейчас обретающей подобающее ей место в мировой цивилизации. Вряд ли есть смысл спорить с теми, кто нравственное возрождение советского общества клеймит с высоких трибун как очернение действительности, как разрушительный процесс опустошения душ. Можно подумать, что убийство миллионов, геноцид против народа в годы сталинизма были торжеством общечеловеческой солидарности и любви, а правда об этом, сказанная через десятилетия, способствует утрате идеалов, создает лишь духовную пустыню.

В этой связи получила хождение и другая крайняя точка зрения — будто «казарменный социализм» — порождение самого социалистического идеала. С этой позиции новому строю в принципе чужда демократия, ему соответствует лишь открытая и непрерывная форма насилия. Именно оно — «коммунистически-большевистское» насилие — главный обвиняемый для либеральной демократии. По этой логике жертвы сталинских лагерей были запрограммированы и идеологически оправданы еще в XIX веке, так как размышления гигантов научной социалистической мысли Маркса и Энгельса использовались для обоснования преступной политической практики, или, по выражению поэта, «из истин строили казематы». Дополнительный аргумент — распространение и воспроизводство в той или иной форме тоталитарного режима власти почти во всех странах социализма.

Действительно, насколько концепция социализма гуманистична? Правы ли те, кто утверждает, что сталинизм — всего лишь его деформация? В чем должны быть гарантии экономических, политических и духовных свобод при социализме? Вопросы, вопросы...

На них даст ответ только ход истории. Но они не перестают волновать умы и сердца всех, кто понимает значение происходящего в СССР и некоторых других странах социализма процесса революционного обновления. Как среди советских людей, так и за рубежом мы найдем самый широкий спектр мнений в оценке идущих перемен, названных революционной перестройкой: от действенного оптимизма, разумной веры в так и не раскрытый после смерти Ленина потенциал нового строя, в творческие силы народа до крайних форм скептицизма.

Но можно ли хоронить социализм, принимая его кризис за окончательный крах? Ведь начиная с конца 20-х годов советское общество с утверждением диктатуры Сталина стало развиваться в противоположном от идей Маркса, Энгельса и Ленина направлении. Уверен, что сегодня перспектива человечества определяется не только идущей социализацией капитализма, но и разрывом стран нового строя с псевдосоциализмом, возрождением гуманистического смысла социалистических идеалов, разрушенных сталинской тиранией. Поясню это.

Сложный процесс социализации в СССР был сведен к огосударствлению всех средств производства и даже самого человека. Вместо существования различных форм собственности с единством личных и коллективных интересов в СССР и в некоторых других странах социализма возникли безликие, анонимные и даже враждебные отношения, которые лишь разъединяли людей. Товарно-денежные механизмы, торговлю, рынок вытеснила система бюрократических отношений, в основе которой — тотальное огосударствление жизни человека и общества. Предельная централизация управления экономикой привела к возникновению так называемого «ничейного» отношения к ней, к антагонизмам между управляемыми и управляющими. Исчезла свобода выбора потребителя, а деспотизм всеобщей регламентации сменил свободу рынка: контроль сверху заменил выбор снизу. Реальные экономические отношения оказались загнанными в подполье, а [illegible] поверхности воцарилась имитация [illegible]иализма. Подлинно экономические отношения с их эквивалентным обменом, базирующимся на законе стоимости, действовали в области «теневой» экономики, рождали коррупцию, взяточничество, хищения и т. д.

Рациональное планирование, развивавшееся [illegible] Ленине, оказывалось при Сталине в[illegible]олее бесплодным, ибо его объектом были не реальные общественные отношения, а, скорее, их мифологические отражения в виде политических целей и идеологических догм. Политика же с ее силовыми методами, устранив экономические механизмы, занялась не свойственным ей делом — организацией хозяйства.

Выход из этого тупикового положения — в признании многообразия форм собственности, вплоть до частной, и конкуренции. Этот процесс уже начался в тех странах социализма, где идет его обновление. Именно это позволит создать товарный социализм, в условиях которого будут рынки рабочей силы, капиталов, средств производства. Надо признать, что общественная собственность как система человеческих отношений не может утвердиться в результате революционного акта экспроприации, как это произошло после Октября 1917 года. Обобществление — сложный и длительный процесс социализации, присвоения созданного и создаваемого общественного богатства свободно ассоциированными производителями. Формирование же социалистических отношений — это непрерывно решаемая проблема, суть которой в возвращении людей из неподвластного им мира, враждебного, чужого, в мир, находящийся под их собственным контролем.

Социализация — не одноразовый революционный скачок, а перманентное, эволюционное движение, многоступенчатый процесс, захватывающий различные страны и системы.

В этом смысле она осуществляется и внутри капиталистического общества благодаря постепенному включению большинства населения в управление, расширение прав и свобод, росту социальной защищенности, гуманизации общественной жизни. С другой стороны, страны социализма осуществляют радикальные реформы своих структур, пытаясь использовать многообразные формы собственности, политический плюрализм. Цель — и[illegible]бавление от административно-коман[illegible] методов управления, включение [illegible]мировые хозяйственные связи. Все это создает основания для преодоления былого противопоставления капитализма и социализма, для поисков взаимопонимания двух систем, оказывающихся не столь антагонистическими, как [illegible]редставлялось прежде.

[illegible]ор КИСЕЛЕВ,
кандидат философских наук.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В СССР

ТРЕВОГИ И ОЖИДАНИЯ

В принятом Верховным Советом СССР Обращении к советскому народу дана гарантия, что в течение нынешней и осенней сессий высшего органа власти будут выработаны законы, которые позволят, в частности, обеспечить суверенитет и хозяйственный расчет республик, установят общие начала руководства их экономикой и социальной сферой. Уже через несколько дней после обнародования Обращения законодатели приняли постановление о предложениях Верховных Советов Литовской, Латвийской и Эстонской ССР о переходе этих республик на хозрасчет. Сделан крупный шаг по пути углубления экономической реформы. Республики обретают хозяйственную самостоятельность.

Вспыхивающие в разных регионах страны национальные конфликты тревожат общественность, правительство, законодателей. В ряде республик люди не чувствуют себя в безопасности, ибо экстремизм, акты насилия нередко ведут к жертвам, возбуждают страх и неуверенность в завтрашнем дне.

Перед высшим органом Советской власти стоят в сфере межнациональных отношений сложнейшие задачи, решение которых десятилетиями игнорировалось, ибо господствовала точка зрения, что национальная проблема в СССР успешно решена на базе интернационального единения наций и народностей страны, их полного равноправия.

Такая позиция диктовалась многими соображениями, но в первую очередь — тенденцией к централизму как в экономике, так и в других областях жизни, в культуре, в духовной сфере. В такой обстановке идея восторжествовавшего интернационализма выступала своего рода философским обоснованием чрезмерных притязаний центра, стремившегося приглушить ростки национального самосознания, тенденций к самостоятельности. И нет ничего неожиданного в том, что при первой же предоставившейся возможности, а перестройка открыла их, эти ростки обнаружили себя и со всей мощью проросли на авансцену общественной жизни.

Национальный феномен существенно усложнил реформационные процессы в стране, которые и без того оказались много сложнее, чем представлялись четыре года назад, на старте перестройки. Мне кажется, что этот феномен еще долго будет заявлять о себе, так как он сопряжен со всем комплексом проблем в экономической, политической и в духовной жизни страны.

Но перемены, происходящие в области межнациональных отношений, приносят советским людям не одни только огорчения. Совсем нет. Конструктивных моментов здесь, на мой взгляд, даже больше, чем негативных. Почти общее стремление республик, в первую очередь Прибалтийских, к самостоятельности в экономической сфере, к сохранению и приумножению своих традиций, культуры, языка, возникшие национальные движения в защиту окружающей среды от экспансии союзных министерств придали перестройке черты, обещающие ее конечный успех, а как минимум — ее необратимость. Начатая партией, руководством страны революция сверху именно в этих конструктивных инициативах республик получила массовую поддержку снизу, и события общественной жизни теперь моделируются не только государственными органами, но и миллионами людей, демонстрирующими свое небезразличие к тому, что происходит вокруг.

К приобретению перестройки надо отнести и тот факт, что в силу событий — и тревожных, и обнадеживающих — национальная проблема понята как заслуживающая не только постоянного внимания, но и глубокого, системного изучения. Процессы эти уже идут, о чем свидетельствует множество публикаций в печати по данной проблеме, дискуссий, «круглых столов» и т. д. Меняются подходы, акценты. Выправляются перекосы в подходе к идее интернационального, которая начинает пониматься как движение к дружбе, единению, через расцвет наций, а не их непреложное слияние. Идея национального, в свою очередь, не рассматривается уже как нечто преходящее, это — вовсе не пережиток или извращение, даже не излишество, как представлялось еще не так давно. А новые подходы рождают и иные оценки — более взвешенные, терпимые — тех событий, что происходят на почве межнационального общения.

Можно напомнить, например, с каким однозначным осуждением, обвинениями в национализме, едва ли не в массовом экстремизме были встречены события 1986 года в Алма-Ате. Тогда об их сути пресса почти не писала, ограничиваясь минимумом информации и максимумом осуждения. Лишь позже страна узнала, что для эксцессов на национальной почве в Алма-Ате были и объективные причины, хотя не обошлось и без проявлений экстремизма.

Правда, влияние прошлого далеко не преодолено, стереотипы живучи, и недавно я натолкнулся в солидном журнале на статью «Перестройка и современная культурная ситуация», в которой даже не упоминалось о связи культуры с национальными традициями. Словно бы эти понятия вообще никак не связаны, и культура витает над землей, не касаясь ее. Но такое становится пережитком. Опыт рождает иные взгляды.

Владимир КИРИЛЛЮК.

ФЕНОМЕН ФЕДОРОВА

«Прекрасные глаза — каждому»— таков девиз всемирно известного советского офтальмолога. Свой 62-й день рождения он встретил не в Москве, а в сибирском городе Иркутске, где открыл новый филиал своего межотраслевого научно - технического комплекса (МНТК) «Микрохирургия глаза». Почти одновременно начнет действовать еще один филиал —в Новосибирске. Всего в России их будет 12.

Специалисты из «Микрохирургии глаза» трудятся сегодня в Болгарии и на Кубе. В ближайшее время группы его учеников направляются во Францию—в Тулон, Сирию, Малайзию. Ведутся переговоры о лечении в иркутском и хабаровском филиалах МНТК граждан Японии, Китая, Монголии. В краснодарском филиале начинают лечить австрийцев, в Калуге — поляков и югославов. Сейчас заключается договор о ежегодном обслуживании в Ленинграде около 1 000 больных из Финляндии. Кстати, строительство всех филиалов МНТК под ключ ведет финская фирма «Полар», качество строительства — отличное, так же как и качество операций по методу Святослава Федорова. Судите сами: в прошлом году в клиниках Федорова на 131 тысячу проделанных операций было всего лишь 7 (!) осложнений.

В чем же феномен Федорова? Если коротко, то это интегрирование лучших в мире технологий, экономические методы ведения дела. К примеру, операция по устранению близорукости длится в среднем 7 минут. Операционные столы, расположенные как лепестки цветка (отсюда и название этого устройства — «ромашка»), передвигается от одного хирурга к другому. Каждый с помощью самых современных медицинских инструментов и приборов выполняет свою часть операции. Это и есть использование промышленного метода — конвейера. После операции работа каждого скрупулезно анализируется и оплачивается в соответствии с качеством, с результатом.

Все оборудование федоровских клиник — коллективая собственность работников МНТК. Они покупают акции, которые могут передать по наследству детям, а им в свою очередь предоставляется право работы в системе МНТК. Набор профессий необычайно разнообразен, и дело найдется каждому. В составе комплекса есть даже ферма, которая должна наладить обеспечение сотрудников МНТК и их пациентов экологически чистыми продуктами.

Каждому—по труду. Этот принцип социализма, долгие годы остававшийся декларативным, Святослав Федоров использует на все сто процентов, и люди, их отношение к труду меняются прямо на глазах.

— Опыт нашего МНТК, — говорит он, — пример того, как обычный, рядовой советский человек может трудиться на порядок выше. МНТК, по-моему, — символ новых экономических и социальных отношений между людьми, которых объединяет благородная цель — перестроить свое общество, свою страну.

Это уже слова не столько профессора медицины, сколько народного депутата СССР, и в этом качестве Святослав Федоров делает очень много. Кажется, что для него просто нет невозможного. Но он отнюдь не баловень судьбы, как это может показаться со стороны. Ему пришлось преодолевать и сопротивление высокопоставленных чиновников, и гонения, и даже провокации (так было, например, три года назад, когда в Совете Министров СССР решался вопрос о создании МНТК и сотрудников Федорова пытались обвинить в получении взяток и даже возбудили уголовное дело, которое потом «лопнуло»).

Святослав Федоров еще умеет и бороться за осуществление своей мечты, своих идей. Ездит по стране автобус-операционная, ходит по Черному морю корабль-клиника. Воплощается в жизнь еще одна Федоровская «фантазия»: строится специальный авиалайнер «ИЛ-86», в котором будет два операционных стола и поликлиника для 45 пассажиров. Чтобы всех их прооперировать, по мнению Федорова, полетного времени от Москвы до Нью-Йорка будет вполне достаточно.

Александр БАТАЛИН.

Ніна ТАРАС

ПАЛІНАР

Беларуская пісьменніца Ніна ТАРАС нарадзілася і вырасла ў былой Заходняй Беларусі. Героямі яе празаічных і паэтычных твораў сталі землякі, іх беды і радасці, праблемы, іх псіхалогія.

Палінара Лазоўскага лічылі ў Дзербаедах самым заможным гаспадаром, хаця меў ён такі самы надзел зямлі, як і большасць гаспадароў у вёсцы — амаль тры гектары. Яго хату зімой і ў восеньскую непагадзь наскрозь прасвіствалі халодныя вятры. Яго дзеці ўсе разам сёрбалі з адной глінянай міскі зацірку. Але калі памерла Палінарава жонка Сцепаніда, ксёндз сам праводзіў яе на могілкі і там адспяваў «Анёл панскі». А як пасля Палінар захацеў ажаніцца другі раз, дык за яго выйшла замуж самая прыгожая ў вёсцы дзеўка — Адэля Грыбянка. І іншыя дзеўкі ёй зайздросцілі.

Яшчэ ў тую — імперыялістычную — вайну, калі на Расію наступалі немцы, Палінар Лазоўскі ў адным з баёў страціў вока і стаў інвалідам, які меў права на пенсію. Праўда, чакаць яе ў той неспакойны час прыйшлося яму доўгія гады. І ўсё ж дачакаўся...

Калі Дзербаеды, пасля вайны пілсудчыкаў з маладой Савецкай рэспублікай, апынуліся на тэрыторыі Рэчы Паспалітай Польскай, на імя Палінара Лазоўскага кожны месяц пачало прыбываць 200 злотых інвалідскай пенсіі. І вось завязаліся раптоўна ў Палінаравай скарбонцы сапраўдныя польскія злоты — і паперкамі, і серабром, не гаворачы ўжо пра такую дробязь, як «грошы».

А пасля... Пасля прыйшлі Саветы. Давялося пачынаць усё нанова. Праўда, Саветы аказаліся больш памяркоўнымі, і пенсіі той Палінар дабіўся хутчэй. Гэта былі ўжо не злоты, як раней, а чырвонцы. За іх можна было купіць усё, што толькі душа твая захоча. Аднак расстацца з польскімі злотымі Палінару было цяжка, і ён, беражліва загарнуўшы іх у кавалак паркалю ад старой жончынай суконкі, схаваў у патаемнае месца, дзе ляжалі ўжо аджыўшыя свой век царскія рублі. З гэтага часу пачаў ён карыстацца савецкімі грашыма. Палінар хутка іх асвоіў, ды гэта аказалася не так ужо складана — было б толькі што асвойваць!..

І вось цяпер яму ў Дзербаедах усе зайздросцяць. А суседка Юзэфа Бельская — гэта самая гарластая Юзька — дык тая проста на людзях яму ў вочы і сказала: «На гультая пан бог дае». А які ён, Палінар, гультай, усе ў вёсцы ведаюць. Сам, сваім мазалём амаль усё пабудаваў — і хлеў, і гумно да старой хаты прыставіў, нічые помачы, ні ласкі не прасіў. А цяпер, канечне, будуць гаварыць з зайздрасці. Ды няхай сабе гавораць. На тое ў вароны і горла шырокае, каб яна каркала. А ён, Палінар, і памаўчыць. Абы толькі дома лад і парадак быў. Ды пакуль што на пана бога наракаць не было чаго: ёсць і хлеб, і скварка на каляды завядзецца.

Перагараваў Палінар і гітлераўскіх бандытаў, Паўвёскі згарэла, сяго-таго не стала ў жывых, Але яго старэнькую хату бяда абмінула, І будынак, і што было ў будынку — усё ўцалела. Нават крыху нямецкіх марак завялося... Праўда, яны нікуды не вартыя. Але ж грошы ўсё-ткі... Нейк рука не падымаецца, каб выкінуць...

Ён і гэтыя паперкі закруціў у анучку і схаваў — ужо ў іншае патаемнае месца...

Не пакрыўдзіў пан бог і Палінаравых дзяцей: усе жывы-здаровы пааставаліся, пагадаваліся, дзякуй богу, на работу ў горадзе паўладкоўваліся. Усе дзеці жывуць у Мінску. Хлопцы, Зэнусь і Вацак, дык тыя на трактарным пааставаліся, а дачушка Магда — там, дзе чамаданы і рамяні ўсялякія робяць. Жонка Адэля на ферме цялятніцай працуе. А ён, Палінар, каму ён, стары, патрэбны? Дык і сядзіць сабе дома, нікуды не патыкаецца. І навошта яму, калі і так жывецца не кепска. Цяпер яму толькі і асталося, што жыць-пажываць і дабро нажываць. А дабро нібы само ў рукі ішло: на яго гародзе ўсё нейк непрыкметна стала лепш радзіць. Падласка стала даваць больш малака, нават свіння, калі апарасілася, — і тая за адзін раз аж дванаццаць парасят прывяла. А, як вядома, ад прыбытку галава не баліць. Яшчэ лішні рубель завёўся ў кішэні...

Вось толькі з жонкай Адэляй справа не ладзілася — ніяк яна дома ўседзець не магла. Як настане дзень, так і пайшла — усё недзе бегае, усё нейкія клопаты ў яе знаходзяцца. І нічым не прымануць, каб дома ўседзела. Цялят, кажа, даглядаю на ферме. А калі і прыйдзе часам раней дадому, то стараецца, каб чым далей ад Палінара спаць легчы. Ложак, кажа, вузкі. Купі, кажа, нікеляваны, тады, кажа, лягу з табою спаць. І што вы думаеце? Прыйшлося купіць той самы нікеляваны. [illegible] у Волму з'ездзіць давя[illegible], пакуль на яго натрапіў. Але дастаў усё-ткі. Праўда, ложак харошы папаўся, усе білцы тыя гладкія і бліскучыя, аж зіхацяць. Сетка панцырная, спружыністая, а нож[illegible] на калёсіках — любата [illegible]!

— Вельмі ж ужо стараешся дагадзіць сваёй бабе, — падсмейваліся з яго суседзі.

— Бабе і сам чорт не дагодзіць, — агрызаўся Палінар.

І, бядак, не памыліўся... Раней, калі не было ў хаце нікеляванага ложка, Адэля хоць зрэдку прысціпалася каля Палінара, а цяпер зусім перастала дома начаваць. Усё, кажа, цялят, Палінарка, даглядаю. Няўжо тыя цяляты на ферме такія ненаедныя сталі, што іх ночу карміць трэба?

І вось Адэля ўсё часцей пачала прыходзіць дадому зусім позна, а то і зусім пад раніцу, калі ўжо ў печы паліць трэба было. Праўда, якая яна добрая стала цяпер: усё Палінарка ды Палінарка, міленькі ды харошанькі, сякі ды такі. І ячмню спячэ, а часам і самагонкі чарку паставіць. Паспрабуй ты на яе тады злавацца!... Такое ўжо чортава насенне гэтыя бабы — ім усё прабачыш. Якая яна ні ёсць у хаце, а без яе горш было б...

І Палінар, едучы з кірмашу, прывозіў для сваёй Адэлі то новую хустку, то метраў некалькі паркалю на суконку. Так прыйшлося і мірыцца са сваім лёсам. Праўда, людзі часам непрыемна жартавалі, нібы насміхаліся з яго. Ды людзі як людзі, не аднаму зайздрасць пад язык кальне, вядома, маладая, прыгожая — чаму не пазайздросціць? Ды якая, далібог жа, ім да гэтага справа? Бегае — няхай бегае. Не іх жа чаравікі топча, а яго, Палінаравы. Зрэшты, няхай сабе мелюць языкамі, а ён, Палінар, і памаўчыць. Ён ведае, што яму трэба рабіць...

І Палінар, як добры гаспадар, змайстраваў у каморы некалькі скрыньяў і засыпаў іх збожжам — запас бяды не чыніць. А калі праз нейкі час завірухі на белым свеце ў збожжа пачынала занадта аддаваць мышамі або плесняй, Палінар завозіў яго ў млын, а на яго месца засыпаў свежае. На выпадак якой-небудзь завірухі на белым свеце ў яго цяпер з'явілася на застрэшшы пудоў пяць солі і каля сотні кускоў мыла, заўсёды былі пад рукою пару сот шпулек нітак, запалкі і яшчэ ўсякая іншая драбяза. Віселі таксама ў каморцы на калочку новыя хромавыя чаравікі, ні разу яшчэ не абуваныя.

Але гэта яшчэ не ўсё. Самае галоўнае, чым Палінар ганарыўся, — гэта быў яго чорны гарнітур, які ён справіў за сваю першую інвалідную пенсію. Гэта быў не абы-які гарнітур, скажам, з якога небудзь корту або нават шавіёту. Гэта быў касцюм з сапраўднага чорнага валыну. Адна тая падкладка што значыла, уся слізкая і бліскучая, нібы шліфаваная, і ўся халадком аддае — так і хочацца прытуліцца шчакою ў гарачы летні дзень. Адных тых кішэняў пар некалькі: тут табе і на махорку з газетаю, і на чыстую хустачку, калі на вяліксдзень да касцёла пойдзеш. І на якую-небудзь там цукерку дзіцяці, калі цябе ў госці, на вяселле або на хрэсьбіны запросяць. І нават на гадзіннічак з залатым ланцужком. Праўда, пакуль што яшчэ ні таго гадзіннічка, ні ланцужка ў Палінара няма. Але, як кажуць, была б кароўка, будзе і вяроўка.

Аднак самае прыемнае, што было ў гарнітуры, — гэта яго камізэлька з вузкім шалевым каўнерыкам, з маленькімі, густа нашытымі гузічкамі ў два рады, з хлясцікам і спражачкай ззаду, якая сцягвала ўвесь запас камізэлькі ў дробныя густыя складачкі. А запас гэты можа яшчэ Палінару прыгадзіцца, ну, скажам, калі ён патаўсцее, як той войт некалі ў гміне. Ці мала што можа быць ад памыснага жыцця і ад таго, што ў цябе лішні рубель завёўся ў кішэні. А дзе ёсць адзін, там знойдзецца і другі — грошы не любяць адзіночкі, яны лепш гуртам трымаюцца. Вось тут якраз камізэлька Палінару вельмі прыгадзілася б, асабліва кішэнькі — тыя, што пад падкладкай, патайныя. У адной можа змясціцца партманетка з паперкамі, а ў другой вузялчак з манетамі. Адзеў гарнітур — і пайшоў сабе куды хочаш. І нікаму дурню ў Дзербаедах у галаву нават не прыйдзе, што ён, Палінар Лазоўскі, столькі багацця з сабою носіць. Праўда, абы-куды Палінар свайго чорнага гарнітура не надзяваў. На гэта ў яго была самаробная куртка, на якую яшчэ першая жонка шарачку наткала. Калі шчыра прызнацца, то куртка моцна выруднела і пацерлася ў локцях. Аднойчы нават тая самая гарластая Юзька Бельская, такая пры людзях, яму секанула:

— Ты, Палінар, чым больш багацееш, тым больш скупееш. Прызнайся, колькі ўжо для дачкі на пасаг наскладаў — мусіць, скора панчоха лопне?

Але Палінар сумеў аджартавацца:

— Маю дачку палюбяць і ў андарачку.

А сам падумаў: «Трасцу я вам скажу, колькі ў мяне ёсць».

А было ў яго ўжо нямала. Нават сам неяк цяпер не верыць, адкуль яно ўсё ўзялося. У чорным яго гарнітуры ляжалі цяпер адны толькі польскія злоты — паперкамі і серабром. Царскія папяровыя рублі скруціў у цесную трубачку і засунуў пад бэльку над сваім ложкам — хай ляжаць лепш асобна, каб віду вялікага не рабіць. А савецкія чырвонцы схаваў на гарышчы пад кроквай — сёмай знізу, ад хлява (хаця б не пераблытаць!). Былі яшчэ параскіданыя па розных кутках нямецкія маркі, усякія там керанкі і іншыя паперкі і медзякі, якія аджылі ўжо свой век назаўсёды, але для Палінара свае пэўныя вартасці не страцілі. Іх ніхто ўжо нідзе не браў, але ён і не думаў каму-небудзь іх аддаваць. І ў вольную хвіліну, калі Адэля на ўвесь дзень сыходзіла з дому, а Палінар аставаўся ў хаце адзін, ён любіў падоўгу разглядаць тую ці іншую паперку або манету. І чаго там толькі не ўбачыш — арлоў розных, імператараў, нават царыцу Екацярыну другую, і ўсяго ўсякага іншага многа цікавага, каб душу сваю адвясці. І якія толькі салодкія думкі не прыходзілі ў такія хвіліны Палінару ў галаву, нібы ён аказваўся ў нейкім зачараваным царстве...

А вось дзеці цяпер з яго смяюц[illegible]

— С[illegible]ку, тата, выклей гэтымі паперкамі, бо махорку курыць яны не надаюцца.

Але які гэта дурань стане выклейваць грашыма сцяну або курыць у іх махорку? Дзеці як дзеці, што яны разумею[illegible] іх спіна асколкамі ад [illegible]радаў не зрубцавана, і вочы ў іх цэлыя. Ім і паперка лішняя ў хаце замінае. А што яна можа замінаць? Ляжыць сабе ціхенька — і ўсё, піць-есці не просіць. Ці хоць бы там усякія розныя медзячкі — месца ж не адлежаць, дзе-небудзь у кутку ляжачы, а колькі ад іх інтарэсу рознага бывае!..

Але сёння Палінару ні ад шэлесту польскай залатоўкі, ні ад звону аб стол сярэбранай манеткі на душы не палягчэла. Нейкія чорныя думы пачалі яго апаноўваць. Ужо некалькі дзён, як яму стала балець у грудзях — і не адпускае. І ўсё неяк горш і горш робіцца з кожным днём, а парадак з грашыма не наведзены, асабліва з тымі, што пад печчу ў бляшанцы ляжаць, — з Палінаравымі залатнікамі. Хіба гэта схованка — пад печчу? Палінар даўно ўжо збіраўся навесці гэты самы парадак, але то адно перашкаджала, то другое. А цяпер адкладваць больш няма як. Горш за ўсё тое, што ён прыхварэў нечакана. Сваю хваробу ён ад усіх хавае, нават жонцы Адэлі не прызнаўся. А вось дачушцы Магдзе наказаў у горад, каб адпрасілася з работы і прыехала хоць на пару дзён дадому. Але нешта не прыязджае — мабыць, не адпускаюць. А можа выхаднога чакае? А можа зусім не прыедзе цяпер?.. Відаць, не прыедзе, бо каб ехала, то ўжо дома была б.

І Палінар, прыйшоўшы да такога вываду, рашыў, што будзе рабіць усё сам, без Магды. Спачатку ён парадкам адкашляўся, каб лягчэй было дыхаць. Пасля прайшоўся пару разоў па хаце — ад стала да дзвярэй і назад да стала, паглядзеў у акно, ці не відаць каго-небудзь на вуліцы, а потым накіраваўся да печы, дастаў з-за коміна доўгі кусок лучыны, запаліў яе і, крэкчучы, палез пад печ, дзе ляжала яго самая дарагая скарбонка — бляшанка з залатнікамі. Сухая лучына гарэла вясёлым агнём і выразна асвятляла ўсё падпечча. Адтуль з усіх куткоў пазіралі спалоханыя прусакі. Палінар усміхнуўся задаволена і прамовіў:

— Ну, ну, вусатыя, не лыпайце слепнямі. Гэта вам не якая-небудзь там каша карталяная з маслам — не ўкусіце. Вока бачыць, ды зуб не бярэ.

Не выпускаючы з адной рукі лучыну, ён другою засунуў у кут качаргу і адцягнуў убок прыложаную касяком да сцяны цаглiну. Патрывожаныя ў сваім логавішчы прусакі пачалі разбягацца ва ўсе бакі. З-за цаглiны загнутым канцом качаргі Палінар выцягнуў пляскатую бляшаную скрыначку. Дастаўшы скрыначку, ён пайшоў да свайго ложка і, развязаўшы каштоўны вузялок, высыпаў з яго на радзюжку ўсё тое, што ў ім было. Пад рукой зазвінелі і рассыпаліся пляскатыя жоўтыя кружочкі. З затоеным дыханнем Палінар згроб іх у адну кучу і пачаў разглядаць манеты, кожную паасобку. Усе яны былі падобныя адна на адну, як родныя сёстры-блізняты, усе іскрыліся мяккім цёплым бляскам. Адны з іх зіхацелі зусім як новенькія, некаторыя былі больш пацёртыя і цьмяныя, але на ўсіх выразна відаць была галава самога цара ўсерасійскага. Каля абадочку вакол кожнай манеты вырысоўваўся нейкі надпіс.

Потым Палінар пачаў складваць манеты ў адзін роўны слупок. «Раз, два, тры, чатыры, пяць, шэсць...» Слупок рос і рос, паднімаючыся паволі ўверх, круглы, бліскучы, нібы залатая маленькая вежачка. «Дваццаць пяць, дваццаць шэсць, дваццаць сем».

Дваццаць сем манет. Столькі і было — ні менш ні больш. Як пералічыў тры месяцы таму назад, так і асталося. І не адбавілася, і не прыбавілася.

У гэтую хвіліну Палінар пачуў, як у сенях бразнула клямка: у хату нехта ішоў. Ён хутка сунуў руку пад падушку і схаваў сваю залатую вежачку. На парозе паказалася Магда.

— Мадзя, дачушка, прыехала ўсё ж такі! — не верыў сам сабе Палінар.

Магда абхапіла бацьку за шыю і пачала цалаваць яго худыя шчокі.

— Прыехала, татачка, прыехала — а як жа ты думаў? Але што з табою? Ты хварэеш, тата?

— Прыходзіцца, дочачка.

— А што такое? Ты нейкі бледны, як бы спалоханы...

— Ды нічога, дочачка. Гэта я думаў — чужыя. Ажно гэта ты. А я рашыў, што ты ўжо не прыедзеш...

— Што ты, татачка! Я адразу, як толькі мне наказалі, так і пачала збірацца ў дарогу. Але што з табою сталася? Ну, раскажы хутчэй хоць. Табе што баліць?

— А хто яго ведае? Баліць усё. І ногі адымае, як не свамі хаджу, і галава кружыцца, і ў грудзях нешта як адарвана. Відаць, пара прыходзіць. Нічога не зробіш — старасць не радасць.

— Што ты, татачка! Ты ж яшчэ не такі стары. Людзі вунь па колькі жывуць на свеце. Палячыцца толькі трэба. Ці маці доктара не клікала?

— Не, не клікала. Ды я ёй нічога і не гаварыў, вось толькі табе і прызнаюся. Але ты, дачушка, пра мяне не турбуйся. Напарыш мне жывасілу якога-небудзь ці валяр'янкі, і папраўлюся. Я не за гэтым цябе клікаў. Справа ў мяне ёсць.

(Заканчэнне будзе).

«ПАЛЕССЮ» СПАДАРОЖНІЧАЕ ПОСПЕХ

Новай праграмай рыхтуецца парадаваць сваіх паклоннікаў пінскі ансамбль «Палессе». У рэпертуары гэтага калектыву — здабытыя з народных крыніц беларускія танцы, арыгінальныя харэаграфічныя мініяцюры і кампазіцыі аб міры, дружбе, працы.

Больш трыццаці гадоў прайшло з дня першага выступлення «Палесся». Ансамбль удастоены залатых медалёў нацыянальнага конкурсу танцаў народаў СССР у Балгарыі, адзначаны званнем лаўрэата XI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Гаване, узнагароджаны дыпломам міжнароднага фальклорнага фестывалю ў Ірландыі. Пабываў калектыў на гастролях ва Уругваі, Аргенціне, Іспаніі. І ўсюды «Палессю» спадарожнічаў поспех.

НА ЗДЫМКАХ: салістка ансамбля школьніца Наталля МАРКАВА (справа) і медсястра Алена КАСЦЕЦКАЯ; адна з самых папулярных кампазіцый ансамбля—«Лявоны». На пярэднім плане Анатоль ГЕРМАНОВІЧ.

Фота Э. КАБЯКА.

ЧЫМ ХАРАКТЭРНАЯ СЁННЯ ЛІТАРАТУРНАЯ СІТУАЦЫЯ Ў КРАІНЕ

«ШЭРАСЦЬ» ЯШЧЭ ТРЫМАЕЦЦА

Знешне перш за ўсё сённяшняя літаратура характарызуецца жорсткасцю спрэчак. Прычым у асноўным такіх, якія да працэсу творчасці, здавалася б, прамых адносін не маюць.

Галоўная мішэнь крытыкі — Саюз пісьменнікаў СССР. Праціўнікі яго існавання называюць саюз «міністэрствам літаратуры», а яго кіруючае ядро — «літаратурнымі чыноўнікамі».

Адны літаратары, умоўна пазначаемыя як «левыя», настойваюць на яго ліквідацыі. Яны мяркуюць, што структура пісьменніцкай арганізацыі, заснаванай пры Сталіне, абюракрацілася і тармозіць развіццё дэмакратычных перамен.

Другія, якія ўмоўна пазначаюцца як «правыя», лічаць, што Саюз пісьменнікаў СССР выконваў і выконвае ўскладзеную на яго ролю. Ён мае патрэбу ў некаторай рэарганізацыі, але зусім не ў кардынальнай.

Трэцяя група літаратараў прытрымліваецца пазіцыі «цэнтра». Яна за існаванне саюза, але згодная з тым, што яго структура павінна быць істотна зменена.

Дыскусія не абмяжоўваецца сферай тэорыі і ўжо прыводзіць да практычных вынікаў. Пры СП СССР узнікаюць самастойныя арганізацыі са сваімі платформамі і праграмамі («Красавік», «Садружнасць»). У нейкай ступені іх можна разглядаць як альтэрнатыўныя пісьменніцкія аб'яднанні, хаця кіраўнікі асацыяцый гэта і адмаўляюць.

Нягледзячы на жорсткасць і шматпланавасць спрэчак вакол Саюза пісьменнікаў, галоўная прычына рознагалоссяў крыецца, відаць, не столькі ў арганізацыйных момантах, колькі ў эканамічных.

Вось як выказаў гэтую думку вядомы драматург Віктар Розаў: «Калі мы збіраемся перабудоўваць работу саюза на ўсіх узроўнях, то трэба прымірыцца з натуральным «адтокам» пісьменніцкіх сіл. Беспрацоўе ім не пагражае. Пісьменнікі, якія пісалі не вельмі добра, нецікава, якія ў новых умовах застануцца «на мелі», вернуцца ў школу, у газеты, на завод... У літаратуры застануцца толькі тыя, каго будуць чытаць! Так працуюць пісьменнікі ва ўсіх частках свету. Друкуюць—добра. Не друкуюць—цярпі, а на жыццё зарабляй іншым спосабам».

Аднак падобная перспектыва зусім не задавальняе пэўную частку членаў саюза. Тыя з іх, хто займае кіруючыя пасады ў пісьменніцкай арганізацыі, маюць магчымасць выдаваць і перавыдаваць свае кнігі незалежна ад чытацкага попыту (так званая «сакратарская літаратура»), скарыстоўваючы дзяржаўныя выдавецтвы ў сваіх асабістых мэтах. Нядрэнна ідуць справы з публікацыямі і ў «паслухмяных» — тых, хто заўсёды падтрымлівае літаратурнае начальства, разлічваючы на пратэкцыю, а не на талент. Вось чаму і ўзнікла на савецкім кніжным рынку парадаксальная сітуацыя: кніг, якія карыстаюцца попытам, на прылаўках няма, кнігі, нікому не патрэбныя, перапаўняюць паліцы.

Перабудова ў літаратуры гібельная для «генералаў ад літаратуры», для кан'юнктуршчыкаў. Мае рацыю вядомы літаратар Віктар Ліханосаў: «У літаратуры, калі няма таленту, перабудавацца пісьменніку немагчыма. Яму трэба шукаць іншую работу. Прайшлі залатыя дзянькі. І пісаць, і друкавацца будзе больш цяжка».

«Шэрая літаратура» ўжо зведвае немалыя цяжкасці. Перашкоды на яе шляху растуць. З развіццём гасразліку ў выдавецтваў усё менш шанцаў на публікацыю кніг, якія не карыстаюцца попытам.

Адсюль і супраціўленне, якое прыкрываецца дэмагагічнымі лозунгамі. Адсюль настойлівае жаданне захаваць нязменнай бюракратычна-адміністрацыйную сістэму ў СП СССР. Адсюль, нарэшце, размовы аб тым, што гады перабудовы нічым не ўзбагацілі літаратурнае жыццё.

Але на самай справе літаратурнае жыццё ў краіне змянілася. Прычым змены настолькі вялікія, што, на думку некаторых літаратуразнаўцаў, неўзабаве прыйдзецца поўнасцю перагледзець існуючыя ўяўленні аб савецкай літаратуры і яе гісторыі.

Гады перабудовы вярнулі савецкай літаратуры выдатных пісьменнікаў — Платонава, Ахматаву, Булгакава, Мандэльштама, Зошчанку і іншых, знялі з творчасці абмежаванні, узведзеныя чыноўнікамі-бюракратамі, удыхнулі новае жыццё ў літаратурныя часопісы, якія ў 2—3 разы павялічылі свой тыраж, і, нарэшце,— гэта самае галоўнае — выклікалі непадробную цікавасць чытачоў і грамадскасці да літаратуры.

Многія пісьменнікі адкрыліся ў новай якасці — напрыклад, Анатолій Прыстаўкін у аповесці «Начавала хмарка залатая». З'явіліся маладыя імёны, напрыклад, Сяргей Каледзін, аўтар нашумелых «Ціхмяных могілак» і «Будаўнічага батальёна». Атрымалі магчымасць свабодна працаваць сотні літаратараў, якія раней яе не мелі.

Цікавым стала і само літаратурнае жыццё. Больш вострыя дыспуты і сустрэчы з пісьменнікамі ў інстытутах, бібліятэках, на прадпрыемствах. Літаратура ўсё часцей выцясняе антылітаратуру. Талент—шэрасць. Праўда — няпраўду. Гэта, напэўна, і ёсць перабудова ў дзеянні.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

У ЛУЧНАСЦІ БРАТНЯЙ

ТАЛЕНТ ДРУЖБЫ

Зараз ужо і нялёгка пішуцца гэтыя радкі. Па той простай прычыне, што чалавека, якому яны прысвячаюцца, няма сярод нас.

Не стала народнага паэта Туркменістана Керыма Курбанняпесава. Не дажыў, не дайшоў да свайго 60-гадовага юбілею. У выдавецтве «Художественная литература» пачалі рыхтаваць яго кніжку выбранага. Аўтабіяграфія паэта ўвайшла ў чарговы том «Аўтабіяграфіі савецкіх пісьменнікаў».

...А мне зараз успамінаецца і ўсё тое, што яднала туркменскага сябра з нашай рэспублікай. Керым-ага быў сапраўдным паэтам-інтэрнацыяналістам. Адчуваючы гэта, цягнуліся да яго і ўкраінцы, і беларусы, і рускія, і ўзбекі, і каракалпакі... І для кожнага знаходзілася месца ў яго сэрцы.

Памятаю, з якой узнёсласцю расказваў туркменскі паэт пра дружбу з Барысам Алейнікам і Нілам Гілевічам, Алегам Дзмітрыевым і Вадзімам Зубаравым... І як радаваўся Керым-ага кожнай новай публікацыі іх твораў. Дарэчы, уважліва сачыць за напісаным сваімі сябрамі, знаёмымі, таварышамі — было рысай яго характару. І калі ў чыёйсьці працы паэт бачыў знаходку, адкрыццё, то лічыў сваім абавязкам напісаць таварышу колькі слоў, паслаць тэлеграму.

Шмат у хатняй бібліятэцы Керыма было і кніг беларускіх аўтараў. Зборнікі прозы і паэзіі Івана Чыгрынава, Васіля Быкава, Максіма Танка, Рыгора Барадуліна, Алеся Жука, Ніла Гілевіча; класікаў Купалы, Коласа, Багдановіча... Што вабіла, цягнула туркменскага паэта да нашай літаратуры? Калі я пытаўся [illegible] Керыма пра гэта, у адказ [illegible]:

— Літаратура для мяне галоўны сродак інфармацыі пра іншы народ, яго ідэалы, яго псіхалогію... Павага да беларусаў і выклікае ў мяне цікаўнасць да беларускай прозы, паэзіі, крытыкі, публіцыстыкі...

Другі бок курбанняпесаўскага таленту дружбы — яго шчырае гарачае імкненне прапагандаваць лепшыя здабыткі братняй літаратуры. Гэта яскрава праявілася і ў адносінах туркменскага паэта да беларускай паэзіі.

Сапраўднай з'явай, маланкай, што пранеслася па Туркменіі, стала публікацыя ў газеце «Эдзебіят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва») верша Пімена Панчанкі «Паэма сораму і гневу». Перакладчык Керым Курбанняпесаў. Прыкладна тое ж здарылася і з вершамі Максіма Танка, якія ўбачылі свет у часопісе «Савет эдзебіяты». Варта заўважыць, што Керым-ага быў з тае кагорты літаратараў, што працуюць паціху, не спяшаючыся, па некалькі разоў перарабляючы напісанае. Так спакваля і перакладаў ён, не шкадуючы сіл і часу, быццам працаваў над арыгінальнымі творамі.

Некалькі гадоў назад у ашхабадскім выдавецтве «Туркменістан» выйшла своеасаблівая анталогія аднаго перакладчыка — «Букет дружбы». Керым Курбанняпесаў уключыў туды свае пераклады з замежнай паэзіі, з паэзіі народаў СССР. Сярод іншых былі прадстаўлены і два беларускія паэты — Максім Танк і Ніл Гілевіч.

Памяць пра туркменскага паэта застанецца і ў беларускай літаратуры. На беларускай мове вершы яго гучалі ў перакладах Максіма Танка, Міколы Аўрамчыка, Міколы Маляўкі. Думаецца, што яшчэ не адно пакаленне дакранецца да паэзіі цудоўнага паэта, сапраўднага сябра беларускага народа Керыма Курбанняпесава.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Другі год існуе Віцебскі тэатр лялек, а яго пастаноўкі «Дзед і жораў», «Чорная курыца», «Прыгоды трох парасят» сталі любімымі спектаклямі дзятвы.

Цяпер мастацкі кіраўнік Віктар Клімчук рыхтуе да пастаноўкі спектакль «Чароўная гаспадарка».

НА ЗДЫМКУ: мастацкі кіраўнік Віктар КЛІМЧУК (у цэнтры) з акцёрамі Уладзімірам БУБЛЯКОВЫМ (злева) і Юрыем СЯМЕНЧАКАМ у час рэпетыцыі.

Фота Л. КЛІМАНСКАГА.

ПАСЫЛКА З ТОКІО

Узнагароды пераможцам і новае запрашэнне на ўдзел у сусветнай выстаўцы дзіцячага малюнка ў Токіо знайшлі ў пасылцы з Японіі ўдзельнікі студыі выяўленчага мастацтва Брэсцкага Палаца культуры прафсаюзаў.

Упершыню паслаўшы на гэты штогадовы конкурс дваццаць восем работ дзяцей ва ўзросце ад сямі да дванаццаці гадоў самі дзеці і іх кіраўнік заслужаны мастак БССР Міхаіл Талмачоў не чакалі такога поспеху. Малюнкі Іры Клімовіч, Валодзі Бяляева і Валодзі Абрамава адзначаны залатымі медалямі. Акрамя таго, яшчэ шэсць работ удастоены сярэбраных і бронзавых узнагарод. Гэта нечаканая вестка для юных мастакоў з Брэста радасная ўдвайне, таму што перамога заваявана пры высокай канкурэнцыі: у сусветнай выстаўцы ўдзельнічаюць дзеці больш чым са ста краін свету.

У ФОНД ДАПАМОГІ БЕЛАРУСКАМУ МУЗЕЮ

Некалькі месяцаў прайшло з таго часу, як наша газета змясціла аб'яву, у якой звярталася да сваіх чытачоў з просьбай аб матэрыяльнай падтрымцы будаўніцтва Музея беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху (Беларускага музея) у Гайнаўцы на Беласточчыне (ПНР). На рахунак № 141713 пачалі паступаць першыя добраахвотныя ўзносы ад грамадскіх і дзяржаўных арганізацый і ад асобных грамадзян БССР. «Голас Радзімы» будзе пастаянна паведамляць сваім чытачам пра ўзносы, якія паступаюць, і друкаваць прозвішчы ахвяравальнікаў.

ЧЭРВЕНЬ

1. Літвінчык Міхаіл Барысавіч (г. Слонім) — 25 рублёў
2. Выдавецтва «Народная асвета» — 250 рублёў
3. Спецыяльнае навукова-рэстаўрацыйнае аб'яднанне «Белрэстаўрацыя» — 5 000 рублёў
4. Самусевіч Вячаслаў (г. Мінск) — 20 рублёў
5. Бобрык Р. М. (вёска Мінойты Гродзенскай вобласці) — 4 рублі.

ЛІПЕНЬ

1. Бібліятэка імя Я. Коласа (г. Орша) — 17 рублёў
2. Выдавецтва «Полымя» — 200 рублёў
3. Ашчадны банк № 7459 (Савецкае аддзяленне № 16 г. Мінска) — 500 рублёў
4. Беларускае рэспубліканскае аддзяленне Савецкага фонду культуры — 5 000 руб.

ЖНІВЕНЬ

1. Мінскі абласны Савет прафсаюзаў — 20 000 рублёў

Беларускае таварыства «Радзіма» шчыра дзякуе ўсім, хто знайшоў магчымасць прыняць пасільны ўдзел у будаўніцтве музея ў Гайнаўцы.

АДКУЛЬ НАЗВА

ПА ДЗЯМ'ЯНКАЎСКІМ НАВАКОЛЛІ

(Працяг. Пачатак у № 36).

Далейшыя даследаванні далі магчымасць вучоным зрабіць наступны вывад: у наваколлі Дзям'янак на працягу некалькіх соцень гадоў, з X і амаль да XIII стагоддзя, бесперапынна існаваў старажытны могільнік. З X стагоддзя тут хавалі сваіх памёршых мясцовыя жыхары-радзімічы. А як называліся тыя плямёны, што жылі тут раней? Дакладнага адказу няма, але пэўныя факты, перш за ўсё геаграфічныя назвы, аб якіх пойдзе размова ніжэй, прымушаюць згадзіцца з тым, што гэта былі носьбіты нейкіх балцкіх ці фіна-ўгорскіх гаворак.

Чытачам, відаць, будзе цікава даведацца аб тым, што ж знайшлі археолагі, якія раскапалі 31 курган. Рэчы там знаходзіліся самыя звычайныя, гаспадарчыя: жалезныя нажы, абломкі грубага ляпнога гаршка і глянцаванай рабрыстай пасудзіны, жалезны серп, а таксама ўпрыгажэнні — сярэбраныя і пазалочаныя пацеркі, бісер, абломак металічнага драцянога бранзалета, бронзавая прывеска, драцяныя скроневыя пярсцёнкападобныя кольцы.

Як бачым, спецыялісты нездарма лічаць Дзям'янкаўскае наваколле вельмі багатым у археалагічных адносінах. Ды і ўвогуле мясціны тут прыгожыя. Вакол лес, бярозавы гай, сасновы бор, дуброва. Побач багатая на рыбу рака Іпуць, у пойме якой шмат азёр-старыц. Асабліва ўражанне робіць высокі правы бераг ракі на паўднёва-ўсходняй ускраіне Дзям'янак. Раней я думаў, што такія стромы ёсць толькі на Днярпы. Іншымі словамі, у тым, што людзі абжывалі Дзям'янкаўскае наваколле з самай глыбокай старажытнасці, няма нічога дзіўнага.

Вось толькі дакладны час заснавання вёскі Дзям'янкі губляецца ў калейдаскопе стагоддзяў. Самыя раннія звесткі аб Дзям'янках (першапачаткова — **Дзям'янавічах**) адносяцца да канца XVI стагоддзя. Але ў той час гэта была ўжо даволі буйная вёска, прыпісаная да Гомеля і да яго тагачаснага ўладальніка — літоўскага вяльможы Тышкевіча.

Аб чым расказвае назва — Дзям'янавічы? З фармальнага боку яна даволі празрыстая: у яе аснове ляжыць асабовае імя Дзям'ян. А вось хто быў гэты чалавек, адкуль прыйшоў і чым вызначыўся? Інфармацыі, як быццам, няма. Аднак не выключана, што гэта імя зусім не адносілася да рэальнага чалавека. У старажытных усходніх славян, якія пражывалі ў Сярэднім Паднпроўі, існавала легенда аб чароўных кавалях Дзям'яне і Кузьме, якія жылі ў тую пару, калі народ пакутаваў ад лютага Змея. І яны вырашылі перамагчы пачвару: пабудавалі вялікую кузню, у якую схаваліся людзі, а калі Змей усунуў туды свой язык, каб з'есці ахвяру, схапілі за яго распаленымі абцугамі, запраглі страшыдлу вялізны плуг і прымусілі ўзараць баразны — так званыя **«Зміевы валы»**.

Цікавая легенда — не толькі казка, а водгалас даўняга гераічнага эпасу нашых далёкіх продкаў, іх рэальнай барацьбы з ворагамі, качэўнікамі-стэпавікамі. Аднак якія адносіны мае старажытны легендарны сюжэт да беларускіх Дзям'янак?

Цяжка настойваць на тым, што нараджэнне назвы нашай вёскі адбылося пад уплывам расказанай легенды. Але цалкам магчыма, што першапасяленцы новага часу, якія заснавалі ўжо менавіта Дзям'янавічы, а не тое пасяленне, якое ім папярэднічала, убачылі на новым месцы свайго жыхарства тыя рэаліі, якія так нагадвалі ім добра вядомую легенду: круты бераг ракі, земляныя валы старажытнага гарадзішча, вялікую колькасць курганоў-узгоркаў. Ім было зразумела, што тут хтосьці раней жыў. Але хто? І калі? І чаму ад іх жыцця засталіся менавіта такія, а не якія-небудзь іншыя «сляды»? І калі нават у наш час мясцовыя жыхары лічаць звычайныя курганы пахаваннямі шведскіх ці французскіх салдат, то заснавальнікі Дзям'янавіч маглі таксама «успомніць» нейкія былыя падзеі і легендарныя апавяданні. Цікава і вось што: на поўдзень ад Дзям'янак, у тым жа Добрушскім раёне, існуе не менш старажытная вёска **Кузьмінічы**. Дзям'янавічы і Кузьмінічы — кавалі Дзям'ян і Кузьма: ці толькі выпадковасцю трэба тлумачыць такое супадзенне?

Вось такія ўзніклі ў мяне меркаванні аб паходжанні назвы Дзям'янавіч (Дзям'янак). Калі іх прыняць, то трэба зрабіць яшчэ адзін вывад: Дзям'янкі былі заснаваны выхадцамі-перасяленцамі з Сярэдняга Паднпроўя, нашчадкамі старажытнарускіх плямён драўлян ці палян. Гэтыя меркаванні падмацоўваюцца таксама вось яшчэ чым. Побач з Дзям'янкамі, як мы ўжо адзначалі, размешчана вельмі старая вёска **Вылева**. Аб яе старажытным паходжанні сведчаць хоць бы тыя курганныя могільнікі і гарадзішча. У Вылеве я амаль не затрымліваўся, але ўсё ж такі ўбачыў яшчэ адну тутэйшую славутасць — драўляную царкву, пабудаваную лепшымі майстрамі былой Вылеўскай воласці ў 1909—1910 гадах, якая лічыцца помнікам народнага дойлідства з элементамі псеўдарускага стылю. Царква ў вельмі добрым стане і выглядае своеасаблівай «жамчужынай» сярод агародаў і хат мясцовых жыхароў. Але ў той час, калі я праязджаў праз Вылева, мяне больш за ўсё цікавіла назва вёскі, бо я амаль прадчуваў, што яе разгадка стане пэўным абгрунтаваннем і маёй версіі наконт Дзям'янак.

Так яно і выйшла. Цяпер я не сумняваюся, што назва Вылева паходзіць ад украінскага дыялектнага слова **віла** (яно вымаўляецца як «выла») — «узвышша, гара». Урочышча **Гарадзец**, якое размешчана на ўсходняй ускраіне вёскі на беразе Іпуці, на вышыні 9,5 метра ад узроўню ракі, і было той «гарой», «узгоркам», якія абумовілі ўзнікненне тапоніма **Вылева** ў мове украінамоўных перасяленцаў. Гэтыя перасяленцы, відаць, заснавалі і Вылева, і Дзям'янкі.

Вышэй я ўжо гаварыў пра надзвычай маляўнічыя краявіды ў наваколлі Дзям'янак. Упэўнены, што менавіта гэтая акалічнасць абумовіла далейшыя, не менш цікавыя падзеі ў дзям'янкаўскай гісторыі. Праўда, значны перыяд, з XVI па XIX стагоддзе, неяк выпадае з гэтай гісторыі, бо аб ім нічога невядома. Відаць, асабліва значных падзей у вёсцы ў той час не адбывалася. Але ўсё ж такі ўмовы для развіцця гаспадаркі, гандлю і такіх-сякіх рамёстваў былі, бо згодна з перапісам 1897 года, Дзям'янкі ўказаны ў ліку найбольш буйных вёсак і мястэчак краю з насельніцтвам за тысячу чалавек. У значнай ступені росту вёскі пасадзейнічаў прыезд сюды ў другой палове XIX стагоддзя пана Гілярды. Так мясцовыя жыхары дагэтуль называюць уладальніка тутэйшых мясцін Мікалая Гёрарда. У Ленінградзе ў Рускім музеі ёсць карціна, дзе паказана пасяджэнне царскага савета. Сярод асоб, якія засядаюць, ёсць і Мікалай Гёрард. Па паходжанню латышскі дваранін, Герард дасягнуў вышынь у цараванне Мікалая І. Яму даравалі тытул генерал-губернатара і прызначылі намеснікам цара ў Фінляндыі. Пасля заканчэння службовай кар'еры Герард асталяваўся ў сваім дзям'янкаўскім маёнтку, дзе вырашыў адпачываць.

Уладанні Мікалая Герарда былі вялікія, яны займалі значную тэрыторыю сучасных Добрушскага і Веткаўскага раёнаў Гомельшчыны. Яшчэ сёння старажылы Дзям'янак і наваколля ведаюць дакладную граніцу паміж уладаннямі князя Герарда і гомельскага ўладара Паскевіча. Гэта канава, якая праходзіць ад вёскі Вылева праз луг, урочышча Часнакова балота з 40 курганамі, потым лесам і праз так званае **Дубецкае балота**.

Аляксандр РОГАЛЕЎ,
кандыдат філалагічных навук.

(Працяг будзе).

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

Паважаныя чытачы! Калі ў далейшым вы жадаеце рэгулярна атрымліваць інфармацыю пра жыццё Савецкай Беларусі, важныя палітычныя і культурныя падзеі ў рэспубліцы, пра развіццё яе эканомікі, культуры, надышоў час аформіць падпіску на «Голас Радзімы» на 1990 год.

Суайчыннікі, хто жыве ў капіталістычных краінах і краінах, што сталі на шлях развіцця, могуць зрабіць гэта праз магазіны і фірмы, якія супрацоўнічаюць з «Міжнароднай кнігай» і Цэнтральным агенцтвам зарубежных выданняў.

У сацыялістычных краінах аформіць падпіску можна ў пунктах падпіскі ці ў паштовых аддзяленнях па месцу жыхарства.

У Савецкім Саюзе выпісаць «Голас Радзімы» можна ў любым аддзяленні «Саюздруку».

Наш падпісны індэкс у рэспубліканскім і ўсесаюзным каталогах падпіскі — 63854, цана на год (для Савецкага Саюза) — 2 рублі.

Пётр Зяляўскі з вёскі Слабодка Браслаўскага раёна ўзяў у рукі разец ужо ў сямідзесяцігадовым узросце. І так упэўнена, нібы ўсё жыццё толькі і займаўся разьбой па дрэву. Нечакана адкрыўся ў чалавеку талент. Працуе Пётр Іванавіч у традыцыях беларускай культавай паліхромнай скульптуры XVII—XVIII стагоддзяў. Сюжэты яго работ заснаваны на біблейскіх матывах. Сваё мастацтва разчыка Зяляўскі не раз дэманстраваў на выстаўках творчасці народных майстроў.

НА ЗДЫМКУ: Пётр ЗЯЛЯЎСКІ з унукам Жэнем.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ЗАПРАШАЕМ НА СЕМІНАР

З 13 па 20 кастрычніка 1989 года Саюз кінематаграфістаў БССР сумесна з іншымі творчымі Саюзамі рэспублікі, а таксама Акадэміяй навук БССР праводзіць творчыя семінары на тэмы: «Беларусы, этнагенез і гісторыя», «Духоўная культура», «Палітычная культура», «Беларуская культура ў сусветным культурным працэсе», «Сучасная цывілізацыя і нацыянальная культура», «Беларускі нацыянальны характар» і інш. Запрашаюць жадаючых замежных суайчыннікаў прыняць у іх удзел.

УМОВЫ ПРЫЁМУ: ПРАЕЗД У СССР І ДАДОМУ ЗА ЎЛАСНЫ КОШТ. УСЕ РАСХОДЫ ГАСЦЕЙ НА ТЭРЫТОРЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА АПЛАЧВАЕ САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БССР.

Жадаючыя прыняць удзел у семінарах могуць звяртацца ў рэдакцыю газеты «Голас Радзімы» ці па адрасу: 220050, г. Мінск, вул. Савецкая, 15, Саюз кінематаграфістаў БССР.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 1009